

БЮЛЕТИН

Културно-информационен център на българското малцинство
“Цариброд” – клон Босилеград

Година 5. Брой 26. Август 2002 година Безплатен екземпляр

БЮЛЕТИН

Основател и издател: Гражданско сдружение Културно информационен център на българското малцинство “ЦАРИБРОД” Димитровград, Площад на освобождението № 8.

Редакция: Иван Николов, Радко Стоянчов и Александър Димитров. Технически редактор: Новица Божилов.

Адрес: Ул. Маршал Тито № 15, 17540 Босилеград, тел./факс: 017/78 – 254.

Главен и отговорен редактор: Иван Николов.

Печата: Графическо предприятие “Мишич”, Ниш, Земунска 18 тел. 018/715 691.

Двойния морал на един смазан народ

Нашият пръв и основен проблем е, че времето върви много бързо, а умът, моралът и навиците ни се променят много бавно. Ония които бяхме поизбързали в мисленето, още преди повече от едно десетилетие предупредихме за опасностите които ни предстоят да изживеем и посочихме възможния път как да излезем от кризата. Ония, които робуваха на догмите и консервативизма ни дочакаха с порицание и проклетия. Времето отсъди кой е бил прав.

Днес е страшно отвратително да наблюдаваш как довчерашните “комунисти”, “социалисти”, “радикали”, “монархисти” и т.н. се престрояват надясно и се опитват да играят ролята на “демократи”. Всеки ден срещам хора които само до преди няколко години се заканваха, че ще ни разстрелят заради нашият български “сепаратизъм”. Днес идват при мен и приятелски ми се усмихват, говорим си за едно-друго. Нямам чувството че са се разкаjali, дори не се опитват да скрият погледа си когато се опитвам да проникна в очите им. С “чиста съвест” се интересуват как могат да запишат децата си на университетите или техникумите в България, да отидат на почивка на море или планина, да получат българско гражданство, да се лекуват безплатно... Опитвам се да работя според съвестта си, и от време на време се питам: нима човешката памет е толкова къса и развалена? По време на избори, същите тия наши съграждани предпочитат да гласуват за радикалите на Иван Димитров или “демократите” на Владимир Захариев. По време на избори, КИЦ и ДСБЮ пак са “сепаратисти”. “Сръбските патриоти” продължават да печелят изборите и систематично да унищожават Босилеградското стопанство, здравеопазването, образованието, природните богатства и всичко до което се докоснат. Но това е избирателната воля на гражданите, нали? Надявам се рано или късно да разберат истината, но се опасявам, че ще бъде много, много късно.

От друга страна пък, някои от довчерашните ми познайници и “съборци” все повече бягат от мен и вече ги чувам как говорят, че по времето на Милошевич “беше по-добре”. Ами как няма да им е по-добре когато тогава можеха да си купят примерно един апартамент за 10 ДМ и днес да го продадат за 100 000 ДМ? Или благодарение на калпавите чиновници да отсъдят държавата (т.е. глупавите избиратели които са я избрали) с пълни торби пари. Или например да отидат на “печалба” в Косово! Един ритник във вратата на гаражата и вече си имаш чисто нова кола от известните западноевропейски модели. Друг ритник във вратата на къщата и си имаш пълна къща с мебели! Или с малко повече късмет можеш да спипаш пълен сейф с пари или бижута, които да окачиш върху шията на любимата си жена. Или да си хванеш “връзка” с митничарската

мафия и спокойно да се занимаваш с контрабанда. За два месеца да си построиш къща на три етажа! Каква ти Америка – да се дереш от работа! Да живее Милошевич! Само дето не изпаднаха честни към него: докато той гние в Хагските зандани, тия дето го гласуваха и ходеха в Белград на митинги да го подкрепят, сега се правят на шунтави и го псуват! Всичко е въпрос на съвест: някои все още продължават спокойно да спят върху сламата, други се мятат върху косовските спални и сънуват камари разпадащи се трупове!

Именно този двоен морал на “патриотите” които от една страна се кълнеха на вярност към държавата, а от друга страна продължават да я ограбват като последни разбойници, е истинската причина за всичкия фалш на днешната ни демокрация.

Босилеград тъне в беда и мизерия. “Кобос”, “Бор”, “Напредък”, “АТП”, оставиха две трети от населението без работа. Позиция и опозиция се карат дали е по-добър Кошуница или Джинджич вместо да се обединят и да се обърнат и срещу двамата. Кметът ни Владимир Захариев вече престана да се прави на “рунтав”. Вероятно е разбрал, че гласът му в Белград, е “глас в пустиня”. И как няма да разбере – лидерът на партията да ти е президент и да не ще да ти помогне да спасиш народа си който умира! Може да послужи за урок и на последните политически слепци влюбени в “сръбството” и лидерите на сръбските партии.

Великите идеи за отворени граници, за свободен проток на хора, стоки, идеи, капитали и кадри у нас все още не ваят. За да прекараш каквато и да е стока която подлежи на обмитяване от България в Босилеград, трябва да минеш през Ниш. Тогава вече сметката ти е никаква. Вторият начин е да сложиш някоя по-големичка банкнота в паспорта и да го дадеш на полицаия. Има си тарифа. И тогава вече от честен гражданин се превръщаш в част от мафията и никога неможеш да излезеш от нея.

От европейските изисквания за спазването на правата на малцинствата няма нито “м”. Връщането на българския език в нашите училища и тази година се разводнява – разрешаване и назначаване на комисии, правене на програми по български език за които Министерството на просветата и Министерството на националните и етнически общности “няма пари” да плати дори хартията и машинописните услуги! Но за правене на разточителни еко-кампове в Босилеград в които се харчат луди пари има! Защо и докога тая държава ще ни прави на глупаци!? Политиците и преподавателите които направиха престъплението с “двуезичния модел” днес се опитват цялата отговорност да прехвърлят върху “народа”. Това е най-лесния начин да се разводни личната им отговорност. Образованието на майчин език, и изобщо образованието, затъва все повече. Неграмотни учители и неграмотни родители възпитават неграмотни ученици. Нивото на образованието пада под всякакво ниво. Жертва са отново децата. Възпитавани да се отнасят с презрение към българския език и българската история и култура повечето от тях немогат да си положат дори кандидат-студентските изпити в България, а в Сърбия вече ставаме излишни. Съюзното министерство за национални малцинства с разни “Еберт”, “Конрад-Аденауер” и други международни фондации през месец-два прави разточителни конференции в най-люксовите хотели и туристически курорти за представителите на разни неправителствени и други малцинствени организации и им философства за всякакви небивалици от които няма никаква практична полза. Наивните се ловят на въдицата им и си отиват доволни от “кльопачката и пиялъка”. Дето би рекъл някой по-отракан нашенски циганин “мижи да ти лъжа”.

Трябва всички да сме наясно, че вече не си струва да се правим на “лоялни сърби”. Защото за българското малцинство може някой и да се излъже да даде някоя пара, но за еничери които си продават род и език – и плюнката няма да си дадат. Ние направихме страшен грях дори и пред Бога. Той нали беше казал: “Зачитай майка си и баща си, за да ти бъде добре и дълго да поживееш на земята”. А при нас деца от чистокръвни родители българи, се декларират като “сърби”! Всеки истински сърбин би ги заплюл в очите!

Нашият проблем е, че трябва да направим решителната духовна крачка – от окупирани българи които треперят от властта и тичат да се клеветят в меверето, да прераснем в свободни и достойни граждани които заедно защитават интересите си и си помагат във всяко едно отношение. Общите ни интереси ни налагат да се обединим под една политическа платформа. И да се опълчим и на българските и на сръбските политици докато не разберат, че и ние сме народ и трябва да ни уважават. Да ги накараме не да ни помагат, (ние сме достатъчно трудолюбиви за да си изкарваме сами хляба), а да не ни ограбват и да не ни пречат! Иначе сме обречени.

Иван Николов

Проблемите между ДСС и ДСБЮ са поради образованието на български език

Интервю с председателя на ДСБЮ

инж. Йовица Костов

- **Г-н Костов, прехода още не е започнал, а социално-икономическото положение на българското малцинство в Югославия, особено в общините Босилеград и Димитровград, драматично се влошава. Общественията предприятия се сриват, безработицата се увеличава, социалното напрежение нараства. Как се стигна до това положение?**

Десетилетия назад, в изминалия комунистически период, още когато изникнаха обществените предприятия в Димитровград и Босилеград бяха направени големи грешки. Повечето от тези предприятия бяха създадени на политическа основа, с цел по-голяма част от българското население в Босилеград и Димитровград да бъде доведено в новопостроените обществени предприятия, а за сметка на това селата се обезлюдяваха и с течение на времето опустяваха. Когато едно население го доведеш в града и го сложиш на държавна работа можеш много по-лесно да го контролираш. Повечето от тези предприятия не бяха икономически оправдани и се строеха по принципа всеки град да има текстилна фабрика, цех за сушене на овощия и зеленчуци, строително предприятие, търговско предприятие, дървообработвателно предприятие, офцеферма и т.н. От друга страна не се подпомагаше селското стопанство, не се градеше инфраструктура в околните села, електрификацията беше прокарана едвам през осемдесетите години на току-що изминалия век, пътища няма и до днес. С неконтролирана експлоатация и залесяване с борови гори бяха унищожени пасбищата. Водните ресурси и рудните залежи бяха дадени на безвъзмездно ползване на съседните общини Сурдулица, Враня, Бабушница и Пирот.

Бързо се размножаваше бюрокрацията както в администрацията така и в обществените предприятия. Измисляха се работни места и на всяко от тях идваха по двама-трима работници, създадоха се условия за манипулации и грабежи на тези предприятия от страна на ръководните структури. Други предприятия с интеграцията си към по-големите предприятия във вътрешността на Сърбия бяха доведени в неравноправно положение – в по-трудни условия за работа, за сметка на която получаваха два пъти по-малки заплати с които пък бяха принудени да купуват двойно по-скъпи продукти. Така икономическата експлоатация на българското малцинство достигна невероятни размери. По времето на режима на Милошевич пред всеки избори (а те се провеждаха много често), беше практика да се приемат по няколко стотин “млади социалисти” на работа без да има никаква икономическа логика в това. Политическите противници на това безумие се шантажираха и гонеха от работа, така че всичко това заедно доведе до сриване на обществените предприятия и естествено до увеличаване на безработицата и нарастване на социалното напрежение.

- **Новите условия на пазарно стопанисване налагат нови правила на поведение и нов стил на мислене и работа. Какво, според Вас, трябва да се направи за да може отново да се задвижи стопанството в крайграничните общини в които живее българското население?**

На местно ниво най-напред трябва максимално да се либерализира потока на хора, стоки и капитали между крайграничните общини с България и Македония. Гранично-пропускателния пункт в Рибарци трябва да се преустрои на равнището на международно пропускателен пункт през който свободно да могат да минават стоки към българските и македонските пазари а чрез тях да излезнат и на европейските. Всички обществени предприятия в Босилеград и Цариброд трябва да се приватизират в най-късия възможен срок. Трябва да се създадат благоприятни условия на международните банки свободно да инвестират и да подпомагат с кредити под благоприятни условия частното предприемачество и частния бизнес на наша територия. Трябва да се привлече международен капитал в областта на туризма, селското стопанство и производството на екологично здрава храна както и създаването на смесени българо-югославски предприятия. Необходимо е да се изгражда солидна пътна мрежа която да свърже селата с градските центрове, подобряване на електроснабдяването, здравеопазването, комуникациите, информирането и образованието. За това са необходими средства които могат да се обезпечат само със взаимното съгласие на двете държави.

- **Изминаха повече от двайсет месеца от падането на режима на Милошевич. Положението на българското малцинство с нищо не се подобри, нарушаването на правата особено в сферата на образованието и духовната култура продължава. На какво се дължи това: на липса на готовност за промени в самите върхове на властта или на липса на инициатива от самите нас?**

Да, абсолютно сте прави. Новото “реформаторско” правителство на премиера Джинджич не прояви достатъчен интерес и желание да помогне за решаването на проблемите на българското малцинство които вие споменахте. Това правителство изрази само декларативна готовност да решава част от проблемите в образованието, но на практика всичко си остана както по времето на режима на Милошевич. Измина достатъчно време от падането на Милошевич и ако правителството на Джинджич имаше воля и готовност, то щеше да реши поне част от тия проблеми в образованието и духовната култура. То обаче ги отложи за някое

друго време, а може би и друго място. От друга страна, ако става въпрос за инициатива от страна на ДСБЮ, аз мисля, че ние проявихме определена активност в тази насока, но за съжаление не бяхме разбрани от Общинските управления в Босилеград и Цариброд.

- **Промяната на икономическите и политическите условия в нашето обкръжение, налага необходимостта от промени в политическото положение на българското малцинство. Може ли ДСБЮ като национална партия на българите в Югославия да предложи нов, европейски модел за решаване на проблемите на българското малцинство?**

Главния съвет на ДСБЮ на редовното си заседание от 12 май 2002г. взе решение да се пристъпи към изменения и допълнения на Програмата и Устава на ДСБЮ. Според проектопредложението, има предложен такъв нов модел. Остава след определено време, този проект да бъде добре изучен и разгледан на всички нива и след това Главния съвет да се произнесе. Засега не искам да коментирам това проектопредложение, но във всеки случай вярвам, че ДСБЮ ще предложи нов модел за решаване на проблемите на българското малцинство.

- **Местните съвети на “сръбските” политически партии в Босилеград проявяват учудваща пасивност в новите условия въпреки че положението става все по-непоносимо. Как си обяснявате това?**

Да, аз още преди казах, че управлението на ДСС в Босилеград ще бъде пълен провал. Този провал е свързан както с обективни така и със субективни причини. Централата на ДСС издъни управляващата коалиция ДОС. Материалната подкрепа към общинското ДСС управление в Босилеград от страна на правителството на Джинджич изостана, а може би вече изобщо и не съществува, главно поради кавгите и неразбирателствата с централата на ДСС и с президента Кошуница. Значи, случи се точно онова за което и аз като председател на ДСБЮ и Вие като редактор на “Бюлетина” навреме предупредихме: че противоборствата между Джинджич и Кошуница ще се пренесат в Босилеград и че финансовата и политическа подкрепа за нас ще изостане заради кавгите между двете крила на ДОС. Победата на ДСС в Босилеград беше грешка по принцип, и хората скъпо ще платят тази грешка спечелена на избори.

- **Още от самото начало ДСБЮ беше най-острият критик на Общинското ДСС управление в Босилеград. Как си обяснявате факта, че в Босилеград се провали една партия чийто лидер е президент на Югославия?**

Общинското ръководство на ДСС в Босилеград не изнамери общ език с коалицията ДОС – Босилеград. С Общинския съвет на ДСБЮ в Босилеград настанаха неразбирателства поради липса на готовност от страна на сегашното общинско управление в Босилеград да решава проблемите в образованието. Съкратиха една комисия, после назначиха друга която не работи достатъчно бързо, нещата очевидно се протакат с цел печелене на време. Проблемите с изграждането на кабелната телевизия, назначаването на директор на Културния център от Бийело поле, недостатъчната употреба на български език по радио Босилеград – това са причините поради които ние остро критикувахме ДСС. Тия постъпки свалиха рейтинга на това управление в съседните български общини и изобщо в България и благодарение на това изостана и тяхната помощ. Не е без значение и липсата на високообразовани кадри което се отразява на качеството на това управление. От друга страна мисля, че това управление не се ползва с достатъчно доверие и в Белград. Вероятно и там вече нямат нужда от политически трабанти. Няма никакво значение че техният лидер същевременно е и президент на Югославия. Но хората трябва да си направят изводи за следващите избори.

Интервюто взе: Иван Николов

Време ли е за преосмисляне на Програмата на ДСБЮ?

Пише: Иван Николов

Стават вече дванайсет години откакто беше създаден Демократичния съюз на българите в Югославия. През всичките тия тежки години ДСБЮ символизираше стремежите и водеше борбата на българското малцинство за по-добър и по-справедлив живот. Историята ще съди за всичко което ДСБЮ направи и неможа да направи. Но ние, съвременниците, трябва да правим максималното което е по-силите

ни, за да може политическата организация на българското малцинство в Югославия да получи вид на съвременна национална партия която да предлага пътища за всестраниното развитие на малцинството през 21 век.

Политическата програма и Устава под които бе регистриран ДСБЮ бе единствено възможна по времето когато той се създаваше. Възможното не винаги отговаря на нужното. От там идват и недостатъците които дойдоха до изражение особено днес, когато след демократизацията на Сърбия се налага тази програма да стане по-ясна и по-конкретна. От друга страна, дванайсетгодишната практика беше достатъчно дълга за да се изучат не само проблемите на българското малцинство, но и техните причини. През това време международната теория и практика за човешките права направи решителни крачки в развитието си. Промениха се вътрешнополитическите обстоятелства в страната. Спазването на малцинствените права се превърна в условие за завръщането ни в международните търговски и финансови асоциации. Малцинствения въпрос, запоставян с десетилетия, изведнъж се постави с цялата си тежест.

Всичко това налага необходимостта, програмата на ДСБЮ да бъде преосмислена и доградена според новите обстоятелства. За това, покрай другото, ни задължават и досегашните политически неуспеси на ДСБЮ. Въпреки че ДСБЮ не може да носи отговорност пред народа който засега предпочита да гласува за сръбските комунисти, радикали и демократи.

Историята на трите досегашни Югославии показва, че основната причина за тяхното разпадане е великосръбската националистическа идеология, която, водена от националната си програма за Велика Сърбия, искаше да наложи на другите югославски народи и малцинства не само своя език и култура, но и да разполага с техните икономически ресурси и постижения. Това предизвика тяхната съпротива и доведе до национални борби които приключиха със създаването на нови държави от бившите югославски републики.

И българското малцинство в Югославия не представлява изключение от тази политика. От създаването му през 1919 г. до днес по силата на Ньойския договор, това малцинство е подложено на систематична политика на национална и културна асимилация която има за цел да го сърбизира. В зависимост от външните и вътрешните обстоятелства, тази политика имаше различен интензитет и използваше различни методи, но основната цел си остана същата.

Стратегическата цел за сърбизиране на района населен с българи, определя и средствата които се използват. Те са следните:

Постепенно заместване на българския език в образованието, обществените и всекидневния живот със сръбски; потискане на българската история и култура и нейното заместване със сръбска; унищожаване на културно-историческите паметници от времето на българската национална история и култура и повдигане на нови с антибългарска и просръбска насоченост; изземване на българските църкви от юрисдикцията на Българската православна църква и тяхното подвеждане под юрисдикцията на Сръбската православна църква; злоупотребяване на религията с политически цели; сърбизиране на имена на хора, селища и местности; икономическо обедняване на района с цел насърчаване на миграцията на българското население към вътрешността на страната; административно преразпределение на територията на българското малцинство определена с клаузите на Ньойския договор на пет общини три от които са с мнозинство сръбско население; разделяне на малцинството на две избирателни колегии; безмилостно експлоатиране на природните ресурси; залесяване на земеделските земи и пасища с гори; репресии и политически натиск към национално мислещата интелигенция; контрол върху медиите; променяне на етническия състав по време на официални преброявания на населението, систематична антибългарска кампания и пълна изолация от България.

Вследствие на тази политика, липсата на ефективна защита на човешките права на българите в Югославия от страна на България и международната общност, както и поради липса на организирана съпротива от страна на самите българи, българското малцинство претърпя тежка национална катастрофа във всяко едно отношение: загуби над две трети от населението си, стана икономически най-изостанал район в остатъчна Югославия, с най-неразвита демокрация и застрашена национална идентичност.

С разпадането на Югославия настъпи край на националната програма за Велика Сърбия. Нараства напрежението между Сърбия и Черна Гора което подвежда под въпрос бъдещето на федерацията. Крайните великосръбски националисти са все още силни и се ориентират към създаване на етнически чиста Сърбия. Това увеличава опасността от продължаване на асимилиционната политика и нарастване на етническите напрежения. Демократичните сили ориентирани към изграждане на демократично гражданско общество, уважаване на правата на малцинствата и пазарно стопанство на този етап са все още слаби, малобройни и непоследователни.

От друга страна, увеличава се натискът срещу Югославия от страна на международната общност за безусловно спазване на правата на човека и правата на малцинствата според общоприетите международни

стандарти. Това е условие за възстановяване на членството на Югославия в международните финансови и търговски асоциации без което не може да започне прехода и преодоляване на тежката икономическа криза.

България по редица външни и вътрешни причини също е заинтересована да се спазват правата на българското малцинство в Югославия и да му се създадат нормални условия за опазване на неговата национална идентичност и всестранно развитие.

В новите условия настанали след разпадането на Югославия положението на българското малцинство се усложнява още повече и става все по-тежко. Експанзията на великосръбския национализъм доведе до интензивизиране на стремежите за асимилация на малцинството. Сръбските демократични партии не се разграничиха от миналото, и не проявиха интерес и готовност да защитят правата и интересите на българското малцинство. Още повече, те създадоха свои партийни мрежи сред малцинството и се опитаха да изместят националния въпрос, за сметка на демагогски обещания за демокрация и благосъстояние.

Прехода към пазарна икономика окончателно разруши стопанските предприятия изградени върху обществената собственост в общините населени с българско население. Настана масова безработица, отлив на млади висококвалифицирани кадри, демографски срив и опасно нарастване на социалното напрежение. Сръбските инвеститори все повече губят интерес да инвестират в нашите общини, както поради етническата нетърпимост така и поради обективното обстоятелство, че инвестициите им не са печеливши поради отдалечеността от сръбските пазарни центрове и магистрални пътища. От друга страна твърдият граничен режим не позволява свободно излизане на българския пазар. Чуждестранните инвеститори все още нямат никакви условия да инвестират в нашите краища. Изостана и международната хуманитарна помощ.

Продължава нарушаването на човешките права на българското малцинство в областта на образованието, информирането и служебната употреба на майчин език, нарушава се българската именна система и културните права. Продължава ограбването на природните ресурси от общините населени с българи. Не престават политическите и полицейските репресии срещу българската национално мислеща интелигенция.

Имайки предвид всичките тези обстоятелства и натрупаният досега исторически опит; изхождайки от коренно променените обстоятелства настанали с разпадането на Югославия и прехода от тоталитарно към гражданско и демократично общество; от необходимостта за трайно разрешаване на огромните национални и социално-икономически проблеми на българското малцинство по начин който да гарантира неговата национална идентичност, спазването на човешките права и материалното му, политическо и културно развитие; от националните интереси на страната за изграждане на демократично гражданско общество и нейното успешно интегриране в съвременните световни и европейски процеси; от необходимостта от уважаване и спазване на съвременните демократични принципи и ценности; от необходимостта от стабилизирането на положението на българското малцинство като фактор за установяване на трайни добросъседски отношения между България и Югославия; от интересите на мира в региона; от общоприетият в света корпус от граждански и малцинствени права и свободи; и имайки предвид положението и практиката на малцинствата в развитите европейски страни; еволюцията на политическата мисъл за правата на малцинствата от либералната теория за правата на индивида и признаването на колективните права на малцинствата и досегашният негативен исторически опит и политическата практика на българите в Югославия; ДСБЮ в бъдеще трябва да насочи усилията си да се пребори с държавата тя да обяви край на политиката на национална и културна асимилация на малцинството, да бъдат разпуснати всички структури и органи които провеждаха тази политика и да се създадат нови юридически и политически механизми които ще гарантират осъществяването на националните и граждански права и свободи на българското малцинство за да може то свободно да се развива в стремежа си за по-добър и по-богат живот.

Тръгвайки от специфичните исторически, национални и културни особености на българското малцинство, както и от факта, че досегашният начин на защита на малцинствените права се оказва напълно неефикасен, налага се необходимостта от промени в Конституцията с които да се озакони признаване на териториално-политическа автономия на територията на която живее българското малцинство определена с клаузите на Ньойския мирен договор.

Тази автономия би трябвало да подразбира създаване на самостоятелна политическа система на българското малцинство от свободно и демократично избрани органи на властта с общо и тайно гласуване по пропорционалната избирателна система с петгодишен мандат, които да имат правомощия самостоятелно да уреждат всички въпроси касаещи националната и културна идентичност, човешките права и стопанското и политическото развитие на малцинството. С Устава на автономията трябва да се създадат тристепенни органи на властта, а Покрайнинското събрание да има правомощия да донася решения със законна сила във всички области от значение за живота и идентичността на малцинството като същевременно държавната собственост над общински и регионални пътища, автомагистрала, железопътни линии, води, мини,

каменоломи, гори, и обекти предназначени за обществено ползване с изключение на отбраната преминават в собственост на покрайнината. По същия начин покрайнината би трябвало да разполага с 90% от митническите облагания които се събират на граничните преходи с България и да има право да налага данъци на своя територия на транзитно преминаване, на извънредни доходи, на хазартни игри и тютюна. Същевременно, субвенциите от страна на държавата трябва да бъдат двойно по-големи в сравнение с другите общини.

Това в общи линии би трябвало да бъдат изходните точки и възможните насоки в търсене на решения за подобрение на положението и правата на българското малцинство. Само ясна и конкретна програма, без задръжки и предразсъдъци от миналото може да привлече вниманието както на самото българско малцинство така и на факторите които са заинтересирани от решаването на неговите проблеми

Кобос – драмата на една политическа фабрика

Пише: Иван Николов

По времето на студената война у нас важеше доктрината, че промишлените предприятия трябва да са по-далече от границата. Съгласно тази доктрина, големите заводи и изобщо тежката индустрия бяха построени в по-големите градски центрове в Сърбия. Натам бяха насочени и миграционните процеси. По това време огромна част от българското население край границата особено по-младите се настаниха в градовете Враня, Ниш, Сурдулица, Белград. Другата част тръгна към заводите в Кюстендил. Третата се насочи към Македония.

В началото на осемдесетите години, се появи друга политическа теория според която няма силна и добре пазена граница без здраво крайгранично стопанство. По това време сред югославските комунисти имаше параноя от “надигашия се български национализъм”. Границата зорко се охраняваше, и съгласно споменатата теория, в Белград решиха да се строят фабрики в Босилеград. Тогава никоой не мислеше за пазарни условия на стопанисване и други такива капиталистически предразсъдъци. Всеки си мислеше, че щом е фабрика и щом Централния комитет е решил и постановил – тя ще работи и работниците ще взимат заплати, та ако ще дявола да пукне! Ако имаше печалба, социалистическите директори винаги можеха да си я сложат в джоба, ако направят загуби – държавата ще ги покрие. По-лесно от това да си директор на социалистическа фирма – нямаше.

По това време босилеградските комунистически войводи здраво бяха решили да събуват свинските опинци и да стават граждани. Почнаха да се правят на по-големи сърби от сърбите, почнаха да сеят антибългарска пропаганда, дори се отказаха и от майчиния си език! Ония в Белград най-после казаха “а бе ашколсун на тия гяури!” и Пашата си развърза силяха.

Така от Фонда за стопански изостанали краища беше струпана днешната фабрика за тежка конфекция “Кобос”. Покрива ѝ си остана неплатен на една босненска фирма, ама като се разпадна Югославия – и това го кучка изяде!

Фабриката най-напред работи в състава на “Цървена звезда” от Крушевац, а 160-те работници, едни преквалифицирани от току-що пропадналата “Чорапара”, други новоприети, горе-долу си поминуват. Тогава някои босилеградски “креативни кадри” ги хваща мерак да стават директори и решават да се отделят от “Цървена звезда”. Работниците лесно се подвеждат по сладкодумни приказки. Ония от “Цървена звезда” им предават тапията. Така е създаден “Кобос”. Няколко години той работи самостоятелно. Работниците се “размножават” и работят – ден да мине, самун да загине. Проблемите на фабриката се трупат, и директорът отново пуска своите агенти които пропагират, че единствения изход е да се прикачат към Вранянската текстилна компания “Юмко”. На работниците се обещават кули и могили. Прави се и референдум – всичко да си е покрито. На практика обаче директорът Васил Такев подписва договор с който целият “Кобос” с всичките си машини и инвентар и придружаващите ги документи преминават в собственост на компанията. Договорът е направен – джам! Не го е майка родила такъв съдия и адвокатин който да го развали! Така “Кобос” става профитен център към “Юмко”. Старите моми слизат от селата и си намират работа в “Кобос”. “Таксата” е коя какво има да даде – камион дърва, каче сирене, добиче, пачка банкноти, ямболии, гоблени, гарнитури, жълтици... Леля Нона не прави измет! Те обаче и до днес нямат решение за сключен трудов договор. Така на директора му излизат по-евтинко.

Социалното напрежение сред тях нараства. По-отраканите си товарят бедната покъщнина и се връщат по селата. Другите, дето са застроили къщи в Босилеград и децата им са насред път – нямат накъде. Гледат РТС и чакат “да се оправи”.

През есента 2000г. Милошевич пада от власт. Просръбската опозиция в Босилеград успява да организира и да изведе работничките от “Кобос” на улиците и пред женските им кръсьци Сотир Сотировата партийна дружина си дава оставката и се завира в миши дупки! Еуфорията е голяма, но всеки си знае, че едвам сега идва нанаягорнището.

На 1 юни 2001г. встъпва в сила закон с който е наложително най-напред да се погасват задълженията към държавата, а за заплати – колкото остане! От юни до декември 2001г. средната заплата в “Кобос” е около 2000 динара. За януари 2001г. работниците не получават заплатите си, и през февруари обявяват стачка която продължава до средата на април. Тогава ръководството на компанията им обещава до 1 юли да им даде заплатите за януари и май. Към края на май работниците получават “заплатите” си от 8 , 10 до 1000 динара! (и с букви осем, десет и хиляда динара!) Работят до 1 юли, компанията не им дава обещаните заплати и те отново обявяват стачка. Няколко дни след това от “Юмко” пристигат камиони, сменяват охраната на фабриката и искат да откарат машините във Враня. Работниците са се разбунтували, намесва се и кмета на Босилеград Владимир Захариев и не позволяват машините да се изнесат. Полицията не се намесва. След това всичките работниците на “Кобос” са уволнени от страна на директора на “Юмко” Владимир Янич, както пише в решенията “заради незаконна стачка”. Сред тях има и работници които са в отпуск по болест. Всичко става с нечувана бързина – от което си личи че всичко е подготвяно много по-рано. Работниците в законен срок завеждат дело за анулиране на решенията. На 13 юли тази година заседава Управителния съвет на холдинг компания памучен комбинат “Юмко”, на което от “Кобос” присъства бившият директор Васил Такев. Взима се решение “Кобос” да бъде закрит от 1 юли 2002г. и е поискано обезщетение от 150 000 евра за “щети” които били настанали поради стачката! Цифрата вероятно е пренадута за да се “неутрализират” насрещните искания на работниците от “Кобос” които мислят че “Юмко” им дължи много повече и решават да се отделят и да формират самостоятелно предприятие. Същевременно компанията взема заключение за даване на съгласие на трудовата единица “Кобос” в Босилеград за основаване на ново юридическо лице и се дава препоръка на компанията “Юмко” да направи разделителен баланс. Това обаче зависи само от добрата воля на компанията “Юмко” тъй като имуществото на “Кобос” фактически е подарено на компанията.

Сега накъде? Хората са без работа, без заплати, без средства за живот. С оглед на това че “Кобос” представлява комай половината от работещото население в Босилеград което 7 месеца не е получавало заплата, социалното напрежение опасно нараства. Вересиите в частните магазинчета се увеличават, оборота спада. Верижната реакция е неизбежна. Не по-добро е положението и в другите предприятия. Загубите са огромни, приватизация няма, а и когато някой иска и може нещо да откупи административните пречки стават непреодолими.

Власт и позиция са единствени в оценката, че в целият проблем има елементи на национална дискриминация. Засега само се оплакват от поведението на “враняните”. Но все още не са готови да си признаят, че Босилеградското стопанство е откъснато и изоставено от стопанската система на Сърбия поради това, че сръбските делови партньори в условията на пазарно стопанство губят интерес да работят и инвестират в Босилеград защото вече не сме печеливши за тях. “Сърбеенето” вече не само че не си струва, но дори става излишно и опасно.

Демократично общество – какво беше това?

Пише: Иван Николов

За да се създаде демократично общество, преди това трябва да се възпита политически образован гражданин, който да бъде достатъчно мотивиран и способен да разпознава и развива идеите които водят обществото към икономическо и културно развитие.

Основните условия за създаване на демократично общество са: върховенство на закона; равнопоставеност на гражданите пред закона; партии които се конкурират в политическия живот;

хоризонтална и вертикална дисперзия на властта; разделение на властите на законодателна, изпълнителна и правосъдна и тяхната самостоятелност и независимост една от друга; свободни и тайни избори с разработени контролни механизми; свобода на медиите които се ръководят само от професионалните правила; свободен пазар на стоки и идеи; граждански (индивидуални и колективни права), политически, социални и икономически права, екологически права, право на репродукция, право на информиране.

Основните условия за функциониращо демократично общество са: създаване на средна класа която да има творчески потенциал и да стане носител на развитието на обществото, издигане на общата политическа култура на гражданите, усвояване на универсалните човешки ценности, създаване на свободен гражданин а не на поданик, зачитане и уважаване на индивидуалните и колективни права (национални, религиозни), създаване на доверие между гражданите и властта чрез периодични и почтени избори, създаване на обществено мнение като коректив на държавната власт, отговорност за публично изказано мнение.

Диалогът и толеранцията са сред най-важните условия за функциониране на демокрацията. Диалогът е средство за политическо комунициране в политиката. Изисква внимателно и учтиво да се изслуша другият и равностойно да се приеме. Няма диалог там където силата е мярка за истината, където политическите решения се взимат в тесни кръгове, където гражданите се превръщат в тълпа, където няма сътрудничество сред гражданите и където те не споделят еднакви ценности, където се насърчава насилие, национална, расова или класова омраза, където политиките използват правото си на грешка (в политиката това право не е признато!), където манипулират с гражданите произвеждайки омраза, където не се изпълняват обещанията, където владее политиката на потисници и потиснати, където всички говорят а никой никого не чува.

Толеранция означава търпение към чуждите мнения, убеждения, действия и поведения, приемане и уважаване на различията. Толеранцията е готовност на компромис. Различията стават нещо естествено. Да се учиш да не потискаш другите и да ги предупреждаваш да не те потискат, е условие да се създаде толерантно общество. Но толеранцията не смее да се смесва с безсилието на оня който не може да се отбрани. Толеранцията също не означава равнодушие и игнориране. Държавата трябва да гарантира толеранцията в обществото.

Свободните избори и политическите партии са поредното условие за създаване на демократично общество. Това подразбира еднакво и общо право на глас за всички пълнолетни граждани чрез тайно гласуване. Едни почтени избори подразбират еднакви законни и финансови условия за участие на изборите и еднакъв достъп до медиите особено когато се касае за държавните медии. За държавните функции могат да се състезават частни лица и организирани групи (партии). Партиите са претърпяли дълъг път на развитие в последните два века, така че днес те представляват група хора които се групират около една политическа програма, и имат свои вътрешни органи. Партиите могат да бъдат кадрови и масови. Кадровите обединяват малък брой хора които професионално се занимават с политика. Масовите обединяват голям брой хора и се характеризират с много по-развита вътрешна демокрация.

В демократичните общества има две избирателни системи - мнозинствена и пропорционална. Мнозинствената избирателна система се характеризира с това, че цялата държавна територия се разделя на толкова избирателни колегии колкото има представители в Парламента. За всяко място в Парламента се състезават кандидати на партиите или граждани които изпълняват условията за самостоятелна кандидатура. В зависимост от начина по който се получава депутатския мандат мнозинствените избори могат да се проведат в един или два тура. В първия случай, мандата получава оня който получи относително мнозинство гласове т.е. повече от останалите кандидати. Предимството на тази система е, че е проста и разбираема, с високо участие на избирателите. Недостатъкът ѝ е, че не е достатъчно представителна и може да се случи така, че партии които например имат 30-35% от гласовете да получат 100% от депутатските места. Поради тези недостатъци се е стигнало до втори тур: за спечелване на мандата не е достатъчно относително, а абсолютно мнозинство т. е. 50% от всички гласове. Ако това не може да се постигне в първия тур, тогава след една-две седмици се провежда втори тур – повторно гласуване на което се състезават кандидатите които са получили най-много гласове.

Поради недостатъците на мнозинствената избирателна система в някои страни се е стигнало до създаване на т.н.р. пропорционална избирателна система. За тази система е характерно това, че цялата държава представлява една избирателна колегия за която партии или коалиции от партии предлагат свои избирателни листи. След като се установи колко избиратели са гласували за определени листи, по определена математическа формула се разпределят мандатите. Целта е процента на мандатите да съответства на процента на гласовете които са дадени на определени листи. Това разбира се, не винаги е възможно на

практика. Затова се въвежда избирателен ценз, т.е. за да може една партия да влезе в представителното тяло, тя трябва да получи минимален процент на гласове, обикновено от 2 до 5%.

Правовата държава е следващото поредно условие за да може да функционира едно демократично общество. За разлика от полицейската държава, където държавните органи на властта се ръководят от “от държавни интереси” които често прерастват в своеволие, правовата държава означава действията на държавните органи на властта да бъдат ограничени със закони които са задължителни за всички без оглед на тяхното съдържание. Но либералното разбиране за правовата държава предвижда още едно ограничение: че законите не могат да противоречат на природните права и че са необходими съответни институции които да следят за прилагането на законите.

Общозвестно е, че в човеческата натура е да злоупотребява властта която му е дадена и че в прилагането на законите не може винаги да се разчита на честност, доброта и морал. За да се реши този проблем се е стигнало до идеята за разделението на властите така че те взаимно да се ограничават. Така Парламента се занимава с донасянето на закони, правителството и министерствата ги прилагат на практика, а правосъдната власт решава дали има нарушения в спазването на законите. Всяка власт пази своите правомощия от другите две, и същевременно ги следи да не излизат от своите правомощия. В различни страни принципа за разделението на властите е решен различно, но най-последователни в това отношение са САЩ. На практика са възможни известни преплитания между законодателната и изпълнителната власт, но правосъдната власт трябва да запази пълна независимост.

Гражданско общество. Днес, когато мнозина крайни националисти с османлийски рефлексии за управление губят почвата си под краката, все по-често ги чуваме как спекулират с демократичните понятия и се “застъпват” за гражданско общество. При това най-често нямат представа какво е това и злоупотребявайки с демократичната фразеология, компромитират самата идея за гражданско общество с тираничното си поведение.

Идеята за гражданско общество (*civil society*) се появява за първи път в политическата философия през XVII век в делата на Томас Хобс и Джон Лок които противопоставят природните права на живот, на свобода и на собственост, срещу абсолютизма на западните монарси. По-късно, в Декларацията за независимостта на САЩ от 1776 и Декларацията за правата на човека, гражданското общество е формулирано като субститут на държавата. Според това учение, гражданското общество самостоятелно урежда по-голяма част от обществените дела, а ролята на държавата се минимализира.

От тогава насам идеята за гражданско общество се разпространява в Европа и Западна Америка. За съжаление, с настъпването на комунизма и фашизма в голям брой източноевропейски страни настава период на тоталитаризъм и тирания. В другите страни човешката свобода се издига като основен принцип и се отбранява със всички средства.

След Втората световна война в САЩ, Обединеното Кралство и Франция настават силни движения за демократизация и разширяване на човешките свободи. По времето на Кенеди в САЩ настава силно движение за граждански автономии (самоуправление). В Европа този процес се актуализира едва през 1968 г. със студентските демонстрации.

След срива на тоталитарните комунистически общества, идеята за гражданско общество получава нов размах и се стига до съвременното понятие за гражданското общество като обществено пространство в което има граждански права, граждански сдружения и свобода на медиите. В средата на това пространство е гражданинът като постоянен участник в обществените събития. Този гражданин е собственик на правото си на живот, свобода и имущество.

До средата на деведесетте години на XX век от 193 държави в света 118 са с демократично избрани правителства. Но всяка демократично избрана власт не винаги е демократична. В съвременните политически системи има два вида демокрации – либерална и нелиберална. Само либералната демократия води към гражданско общество. Това показва, че демократичната процедура не винаги е достатъчна да се създаде демократично общество. Необходимо е още и създаването на правова държава. Съвременните проучвания показват, че политическите системи на някои Латиноамерикански, Азиатски, Африкански и Източно-европейски страни показват, че либералната демократия най-добре се развива там където демократичната процедура се съчетава с правовата държава. Там където демократичната процедура се въвежда без да има правова държава, демократията бързо се изражда в тирания както се е случило в редица френски колонии в сахарската част на Африка и азиатските съветски републики.

Смисълът на правовата държава е че всяка власт трябва да бъде ограничена, включително и властта на народа. Американските “Федералистски написи” предупреждават за опасността от натиска който идва от страна на мнозинството, па било то и демократично избрано. Американските основоположници на демократията никога не са имали доверие в човешката природа. Джеймс Медисон казва: “ако хората бяха

ангели, никаква власт нямаше да им бъде нужна”. Но хората не са ангели и именно заради това е необходимо да се създадат механизми които ще ограничават ирационалната страна в човешката природа. Демокрацията сама по себе си не ограничава ирационализма, напротив, под нейното прикритие в ХХ век бяха направени страшни престъпления. Достатъчно е да се предупреди, че Хитлер е получил най-много гласове на демократични избори. Правовата държава и върховенството на закона са механизмите които защитават индивида от тиранията на мнозинството, и обществото от държавата. Особено в мултиетническите среди където върховенството на закона е основата за стабилността на държавите и гаранция за развитието на гражданското общество.

И накрая, нека да се спрем на **действащата пазарна икономика** като съществено важно условие за изграждане на демократично общество. В общия смисъл на думата пазара е място където се върши обмен на стоки, услуги, идеи, информации, пари и т.н. и където се срещат производителите и потребителите за да уточнят цените на стоките или услугите които си предлагат. Изхождайки от собствените си интереси, а това е заработката, производителите се трудят максимално да изпълнят изискванията на потребителите и по тоя начин се опитват да повишават качеството и да намаляват цените на стоките или услугите. Това в крайна сметка е стимулатор за увеличение и подобрене на производството. Някога пазара е бил на точно определено място. Днес, с развитието на компютрите и телекомуникациите купувачите и продавачите могат да бъдат отдалечени с хиляди километри а самото пазаруване може да се провежда виртуално. Икономическите и политическите права и свободи са най-важното условие за успешно функциониране на пазарната икономика.

“Матицата” ще бъде коректив на КИЦ и ДСБЮ

Интервю с Пене Димитров пред Радио Босилеград по повод създаването на Матицата на българите в Югославия

- **Разговаряме с Пене Димитров представител на Инициативния комитет за създаване на Матица на българите в Сърбия. Г-н Димитров Матицата е замислена като неправителствена организация, вие как ще коментирате това?**

Точно така. Както казахте, това е неправителствена асоциация, а идея за създаване на подобна асоциация на българите в Югославия съществува дълго време, може би с години и десетилетия. Обществено-политическите условия и времето може да не я е родило, всичко е плод на дадено време, на даден момент и някои може би ще бъдат засегнати, че ето и ние имаме такава идея, но някой ни я открадна. Инициативния комитет няма намерение никому да открадва идеята, за всякого има място в бъдещата асоциация, само да има желание, труд и воля и да изпълнява и зачита програмните цели и Устава на асоциацията. Подобни асоциации при другите малцинства, особено във Войводина съществуват отдавна, може би с десетилетия, още от шейсетте години. Ние не считаме че това е отряло време, и отрял начин на обединяване, на сдружение. Българското малцинство в това отношение е наистина саморасник, то няма нито една културна, научна институция, организация, както що имат унгарците Хунгароложки институт, както що имат словациите и русините свои матици, па дори и сърбите навремето Матица сръбска от австроунгарско време. И поради тази “саморасност” на българите в Югославия, т.е. Сърбия, ние сме стигнали до едно такова плачевно състояние в образованието, информирането, вероизповеданието и изобщо в целия духовно-културен живот на българите в Сърбия.

- **Да кажем нещо за Програмните насоки за дейността на “Матицата” в югославските земи, имайки предвид и бившите югославски републики?**

Точно така. Инициативния комитет в документите си, които са още в течение на разискване, дали членовете на “Матицата” да бъдат само граждани на Югославия, т.е. на Сърбия и Черна Гора, или пък и от другите бивши югославски републики. И в това отношение ние ще дадем и една такава възможност. Може би юридически нямаме право да покриваме пространството на тези републики, но пък индивидуално, ако даден член има желание да се присъедини към асоциацията – ще бъде добре дошъл. Както казахте, Програмните цели ще се засновават в областта на зачитането на правата на малцинството с новите стандарти на Европейския съюз, на Европа, на Обединените нации и основно със Закона за защита на малцинствените права на съюзно равнище където виждаме че малцинството ни е много под линията на основните стандарти. Със своите секции, комитети, ръководните тела които ще бъдат в асоциацията, “Матицата” предимно ще се застъпва за цялостно опазване на автентичността, употребата на езика, разбира се, там където закона

позволява и с никакви оправдания че не ни е нужен, излишен, че ние сме в Сърбия и сме сърби, че друга държава, майка-родина нямаме. Това са такива фрази от миналото, и Европа, цивилизования свят тези синтагми не ги разбира и не иска да ги разбере.

В основи ще има три области, три съвета: културно просветен, т.е. духовен, юридически и икономически. Макар че “Матицата” е предимно културна организация, тя няма да бъде равнодушна и не може да не реагира и на икономическото изоставане на нашите краища, не само на Босилеградско, но и Клисурско, Звонско. Пределите където живее българско население са крайно бедни и обезлюдени. Ще се опитаме да лобираме чрез неправителствени и правителствени организации, понеже нашите краища са екологически чисти, здрава храна, туризъм и подобно нещо. Ние имаме възможност нашите краища да тръгнат икономически напред, а това е основа и за духовната сфера.

Юридическият съвет би се занимавал със защитата на правата на малцинството, разбира се, може би и на други хора. Година и половина на практика показва, че новата власт в Сърбия и в Югославия, дали затова че не е в състояние да види всички пропуски на своите служещи в дадени области, все още има грубо нарушаване на правата на малцинствата – това са индивидуални права. Например около записване на гражданите по вероизповедание, по народност, по получаване на двойно гражданство – това са все съвременни завоевания на Европа и всички представители като идват тука и изнасяме такива и подобни въпроси и проблеми, те не могат да повярват, че държавните власти и институции пречат на такива съвременни завоевания.

- **Когато става дума за Юридическия съвет, как оценявате работата на Хелсинския комитет за защита на правата на българите в Югославия?**

Тези организации за защита на правата на българите и подобни такива организации може би в основите си имат добри цели и задачи т.е. постановления. Конкретно Хелсиншкият комитет на практика много не допринася за защита на правата на българите. Той от време на време реагира, просто на Гергьовден и на Митровден, защото самата председателка г-жа Зденка Тодорова не познава добре проблемите на малцинството, защото не живее по-продължително сред него и реагира от чула и каза, т.е. онова което до нейните уши дойде от посредствени извори, но това не е начина за реагиране и за отстояване на правата. Ние ще настояваме с факти, с аргументи, с въпроси, разумно, демократично, в диалог с представителите на държавната власт от различни области, които не са добре запознати с нашите проблеми и като се сложат фактите така открито, демократично, културно, човешки, те ще видят че наистина има много широко поле на реагиране и на подобряване на правата.

- **Преди 10 години при създаването на ДСБЮ интелигенцията от нашето малцинство много вярваше на реализацията на програмните цели. Свидетели сме как се движеха нещата и в кои посоки. Ще има ли връзка “Матицата” с посочената политическа партия и особено с Културно-информационния център “Цариброд” който е сдружение на граждани? КИЦ “Цариброд” и “Матицата” това са юридически две различни организации. Имат ли приблизителности и какви са различията между тях?**

Българското малцинство, т.е. българите в Югославия засега имат тези две по-големи организации: Демократическият съюз и Културно-информационния център. Демократическият съюз вървя по един много трънлив път в една непоносима обществена ситуация в последните 10 години. Малцинството очакваше от него много повече, защото той отначало беше и културна, и икономическа и политическа и всякакъв друг вид организация където хората търсеха опора, обаче поради различни причини продъни желанията на повечето хора от малцинството. Не съм озадачен да говоря за проблемите на Демократическия съюз. Културно-информационния център за който самото заглавие говори, че трябва да бъде една такава културна организация в своите програмни цели има широко поле на действие, обаче на практика показва, че се занимава предимно с внасяне на културни съдържания от България и който се превърна в библиотечен център, тоест клуб, с двата отдела в Цариброд и Босилеград, и тъй като ние сме малка пространство, хората виждат, че много неща вървят по линията на частност, приватизация, как да кажа, и от тази гледна точка хората са недоволни. Ние искаме нещо, а това е записано и в програмните цели, в Устава, да попречим на всякакъв личен престиж, лидерство, приватизация и подобно нещо, и от друга страна пък да бъдем коректив на предишните две организации, дори и на други, корективни в смисъл да бъдем по същество автентични т.е. самобитни, да бъдем вътрешни, домашни, т.е. тука на родна почва, да не се считаме за ничий слуга, т.е. да бъдем само слуга на малцинството, в зависимост от неговите нужди, възжеления, да бъдем обединители на всички българи, на партийни и непартийни, членове и на една и на друга и на трета организация, може би и на по-малки сдружения, т.е. в основни линии, ние ще се стараеме да бъдем една професионална асоциация. Ако Културно-информационния център е предимно един такъв сервисен център, т.е. приема и дава култура между двете държави, ние със своята професионалност, със своите ръководни

тела, със своите съвети и секции, ще имаме възможност да реагираме по всички актуални въпроси от живота на българите в Югославия т.е. да заемаме становища, да се произнасяме било по кой проблем, по дадени въпроси и да даваме конкретни решения и предложения, т.е. предложения с решения от автентични и призвани хора които имат своя тежест, това са предимно висококвалифицирани кадри от различни области на живота на хората в Югославия т. е. от българското малцинство.

- **Миналата година се формира още една такава неправителствена организация от Босилеград “Нашинец”. Има ли приблизителни точки между “Матицата”, “Нашинец”, КИЦ? Това са все неправителствени организации на българското малцинство. Всяка от тях казва за себе си, че обединява българите, ще се залага за решаване на проблемите, кои са допирните им точки?**

Естествено че има допирни точки, имайки предвид, че ние сме малко пространство, такива организации, се занимават горе-долу с приблизително еднакви въпроси. Сдружението “Нашинец” е предимно земляческо дружество, което от своя аспект фиксира своята дейност само на територията на Босилеградска община.

- **Има ли българското малцинство нужда от толкова неправителствени организации?**

Ако работят за полза на самото малцинство, ако няма лидерство, ако няма приватизация, лични цели, злоупотреба на програмните задачи и цели и дори финансови провали ако няма, тогава то има. Ние точно ще покажем че “Матицата” наистина е била нужна на българското малцинство и може би точно сега е времето в демократична Югославия, т.е. Сърбия тя да заживее и просъществува.

- **Тези неправителствени организации се финансират от различни източници. Откъде ще се финансира “Матицата”?**

Законовите постановления в Сърбия и Югославия дават широк аспект за финансиране. Естествено в първ аспект ще бъде членския внос който може би на практика ще бъде най-малката сума, но в Устава финансирането е предвидено от дарения, донации, от самата държава в която живеем, подобно на останалите матици в Сърбия, т.е. Войводина. След това финансиране от неправителствени организации, организации от майка България и наши иселеници в чужбина.

Интервюто взе: Божидар Иванов

Не вярвам в “Матицата” защото познавам хората които я създадоха

Пише: Димитър Димитров Треперски

На 6 юли тази година в Малката зала на Културния център в Босилеград, като един съвсем обикновен босилеградски гражданин, присъствах на създаването на поредната “българска асоциация” – “Матицата на българите в Сърбия”. Издържах до края, но не намерих сили в себе си да им честитя “раждането”. Гледах лицата им, слушах думите им, наблюдавах начина как се самоизбират и всичко това заедно ми личеше на цирк и на плакнене на нечия гузна съвест. Седях сред нашите известни “интелектуалци”: писатели, просветни дейци, инженери, журналисти – повечето с побелели глави, хора които половин век водеха главна дума навсякъде където се говореше за българското малцинство.

Спомнях си техните отдавнашни изказвания по вестниците, постъпките им, делата им, думите им... Спомних си онова страшно заседание през 1987 година, когато в същата тази зала, представителите на босилеградския “интелектуален” и политически елит, все хора с академично образование, “професионалисти”, “специалисти” и т.н., единогласно и хладнокръвно гласуваха българския език да бъде изхвърлен из нашите училища! Само аз, гражданинът Димитър Димитров Треперски, ул. Рисовица № 5, човек със средно образование, професионален водач на МПС, гласувах против! Другите, всичките до един с университетско образование, тогава правеха “двуезичен модел”, кълнеха се в югославянството, братството и единството, в Тито, в Партията, самоуправлението и сееха антибългарска пропаганда. Времето показва кой от нас е бил прав!

На 6 юли 2002г. “интелектуалците” в Босилеград, отново с всичкия си цинизъм, с равнодушни и монотонни гласове, говореха колко е зле нашето малцинство и правеха планове как ще го спасяват с Матицата! Никой от тях дума не каза за собствената си вина и отговорност. А повечето от тях по онова време бяха на важни функции.

Взех думата и отново им поставих един въпрос който често пъти повтарям. Защо 1990 година, когато тръгна многопартийната система, в Ада, Канижа и други места във Войводина, Косово, Санджак, та дори и днес в Кърджали – навсякъде редовно побеждават националните партии на малцинствата, а ДСБЮ и след 12 години демокрация редовно губи изборите? Другарят Присойски изобщо не ми обърна внимание, а г-н Пене Димитров ми отговори, че “аз трябвало да се питам защо хората не гласуват за ДСБЮ”! Демек, искаше да каже, че аз съм виновен че ДСБЮ се “продъни” (както самият Пене Димитров се изрази няколко дни преди това по радио Босилеград), а той, учителят, интелектуалецът, просветният инспектор, просветният съветник, директорът на Културния център в Босилеград, специалистът и експертът по български език и литература, който през 1987г. като инспектор беше задължен за прилагането на “двуезичния модел”, е чист и невинен като ангел!

Колко е “чист” се вижда и от това, че той днес, рамо до рамо с хората които така или иначе са морални виновници за катастрофалното положение на българското малцинство, е тръгнал да прави “Матица на българите в Сърбия”! Сиреч, Югославия се разпада, дайте на време да се кълнем на Сърбия! Тежко и горко на българите в Югославия ако такава една “Матица” ще ги спасява!

Когато създавахме КИЦ “Цариброд” в Босилеград, поканихме и г-н Пене Димитров да влезе в Управителния съвет, но той човекът ни поиска “гаранции” за личната си сигурност! Като че ли нас някой ни гарантираше сигурността!? Когато по-старият ми син Александър Димитров заедно с Иван Николов оглавиха КИЦ-а и влязоха в огъня, г-н Пене Димитров “приятелски” беше попитал съпругата ми Венка защо хвърляме детето си в такъв огън като че ли е “с две глави”! Само две години след това, когато атаките срещу КИЦ-а постигнаха, г-н Димитров най-нахално поиска да стане работник на КИЦ-а! След като му се изяловиха плановете той, (заедно с някогашния ми най-близък приятел за когото всеки момент бях готов да сложа главата си), почнаха да сеят навсякъде клевети и лъжи за “екстремизма”, “връзките с Удбата”, “материализма и користолюбието” на “Треперците”. Преживях и това. Но няма да им простя клеветите и лъжите които пускаха по адрес на синовете ми, които от малки съм възпитавал да обичат и милеят за българщината. Бог всичко вижда, когато и да е, правдината пак ще победи, може би много скоро. Всички лоши думи казани за “Треперците” по софийските къшета ще им се върнат обратно. Чисто злато ръжда го не хваща.

Времето отново ще съди кой е бил патриот и кой предател. Но аз искам да бъде записано и запомнено, че докато нашите “интелектуалци” през 2000г., включително и г-н Пене Димитров, изпращаха босилеградските дечица на поклонение при военнопръстълника Милошевич под чиято команда бяха избити хиляди албански, хърватски и мюсюлмански деца, моят син трябваше да остане в България, защото върховния комендант Небойша Павкович нарече всички студенти в България от Босилеградско и Царибродско “потенциални НАТО шпиони”! Милошевич беше, и си отмина, а техният срам ще ги преследва цял живот.

Искам да кажа и на г-н Пене Димитров и на останалите инициатори на “Матицата на българите в Сърбия”, че ДСБЮ не се “продъни” заради Димитър Димитров Треперски, а заради моралната поквара и дребните интереси и сметчици на “интелектуалците”, “професионалистите” и “специалистите” и други такива, които десетилетия наред гледаха как нашият народ се топи, но нямаха кураж и мъжество да го защитят. В дните на създаването на ДСБЮ се обявиха против и цяло едно десетилетие продължават да работят против ДСБЮ създавайки десетки просръбски ориентирани партии и какви ли не “сдружения” и “асоциации”, само и само да ни конфронтират още повече и да размият проблемите. И тогава и днес, те винаги бяха верни служители на режима, и заради дребните си лични интереси пунаха нашият народ да умира. А иначе, думата им беше закон: те решаваха кой може и за какво може да се пише, как трябва да се мисли и какво е позволено и какво не е позволено да се говори.

Това се видя и на учредителното събрание на “Матицата” когато Васил Станчев наговори всичко най-лошо за “Бюлетина” и книгата на Иван Николов “Българите в Югославия – последните Версайски заточеници”, книга чиято стойност тепърва ще се оценява и за която мога само да отдам признание на автора. Тази книга можеше да напише само човек който не трепери за кожата си, за работното място, за кариерата си – човек който се е обрекъл да служи само на истината. Инициаторите на “Матицата” посрещнаха с мълчаливо съгласие думите на Станчев.

И накрая искам да кажа на българското малцинство и на майка България, че “Матицата на българите в Сърбия” беше учредена предимно от хора морални виновници за убитото национално самочувствие на българите в Югославия, хора които активно участваха в културния и икономически геноцид срещу българското малцинство. Извинявам се на всички останали които по един или друг начин бяха подведени да вземат участие. Лично аз никога не мога да имам доверие в една такава “Матица” съставена от хора които много добре познавам.

Мат, мат, мила мат, събери ги, набери ги...

Пише: Иван Николов

Половин век след като другите малцинства в Югославия създадоха своите “матици”, “институти”, “дружества”, “форуми” и т.н., нашите позакъснели с четири-пет десетилетия в мисленето интелектуалци, специалисти, професионалисти, писатели и други такива хрантутеници на близкото ни комунистическо минало, решиха да правят не каквото и да е сдружение, а – Матица на българите в Сърбия! Направо върхът на пирамидата. Дето се вика, чардак нито на небето, нито на земята! Самото название ми напомня на теорията за идеалното общество: матицата си седи вътре в кошера, флиртува с мустакатите търтеи и снася яйца, докато цяла армия от работливи насекоми направо ѝ куса мед в устата. Струва си да живееш в такова общество – особено пък да си матица! Или, още по-добре – пчелар! Направо бърникаш в паницата с меда и си ближеш пръстите.

По принцип, не виждам нищо лошо в това, че нашите интелектуални ветерани са решили да обърнат курса за 180 градуса и (след като други извоюваха демокрацията), да я използват за пропагиране на някакви свои идеи и цели. Нали когато корабът потъва, всеки се спасява кой както може! Така че в това няма нищо лошо, но не виждам и нищо добро. В крайна сметка не се съмнявам, че съдбата на “Матицата” ще бъде по различна от съдбата на “Поречието на Драговишица” на В. Станчев, “Нашинец” на Д. Андонов, сдружението на Босилеградчани в Скопие, друго едно такова сдружение в Нови Сад и двете дузини политически партии в Босилеград и Цариград правени за еднократна предизборна употреба. И за да не бъде голословен, ще се опитам да се мотивирам със следните тези.

Всяко едно сдружение, партия или организация неизбежно носи характера на личностите които го създават. Фактът, че около “Матицата” се събраха хора които до вчера заемаха важни обществени позиции и активно служеха на политиката която изправи нашето малцинство пред пълен икономически, културен и политически провал, ясно сочи, че става дума за консервативен тип обединение.

Кому е нужно то днес?

Най-много на самите интелектуалци които се опитват да поправят последиците от катастрофата в която и сами участваха, да свалят отговорността от себе си, да поправят биографиите си и да се наредят на опашка пред гишето за синекурни длъжности в новата малцинствена администрация, която сега вече вместо за европейските критерии за положението и правата на малцинствата, ще настоява за прилагането на “Войводинските” модели т.е. пак нещо междинно. Не ще и дума, че “проевропейската” им политика, няма да бъде по различна от “просръбската” която водиха довчера. Въпросът е има ли малцинството нужда от нея.

Внимателния прочит на “Програмните насоки за дейността на Матицата на българите в Сърбия”, статиите които бяха публикувани в “Братство” по този повод и изказванията по радио Босилеград, дават основания за заключение, че става дума за казионен тип организация която се опитва със закъснение от половин век на българското малцинство да наложи (сега вече остарелите и при тях), организационни модели на малцинствата във Войводина. Аз защитавам тезата, че положението на останалите малцинства в Сърбия не се различава съществено от това на българското, (защото всички се печем на един огън), но ако инициаторите на “Матицата на българите в Сърбия” (нпр. Миле Присойски, Ванче Богоев, Васил Станчев, Стоян Евтимов, Вене Велинов, Слободан Цветков и др.) са били убедени, че “Матица словашка” е идеалният образец за решаване на проблемите на българското малцинство, защо те не създадоха “Матица българска” в шейсетите и седемдесетите години, когато бяха в разцвета на силите си, но едвам сега, в заника на живота си, когато много неща от нашата култура, икономика и демография са непоправими и безвъзвратно загубени? Защо те днес се връщат на един остарял организационен модел от времето на Австро-Унгария и на социалистическото самоуправление във Войводина, вместо да се поучат от опитите и положението на малцинствата в съвременна Европа – към която се стремим, и в която малцинствата действително имат права и просперират във всяко отношение?

В “Програмните насоки” е записано, а в изказванията по този повод бе и потвърдено, че “Матицата” няма да се занимава с “високата политика”, нито да се бори за “кметските кресла”. Питам се, кому е нужна

такава “общобългарска асоциация” която няма да се занимава с “високата политика”, т.е. с първопричината за нашата катастрофа? На малцинството ли, или на самите носители на “високата политика”? Председателят на “Матицата” Пене Димитров обяви по радио Босилеград, че “Матицата” ще се занимава само с културните, юридическите и икономическите проблеми на малцинството, което само по себе си означава, че ще слуша официалната политика.

Страхът, бягството или изолацията от “високата политика”, разкрива малодушието и безличния морален профил на нашия интелектуалец, но няма нищо общо с мястото и ролята на интелектуалеца в едно демократично и свободно общество. Защото страхът от “високата политика” по същество е страх за работното място, заплатата, апартамента, привилегиите. Именно този страх попречи на нашите интелектуалци на време да разпознаят опасността която ни застрашаваше и да бият тревога. И тогава, а и днес, те хем искат да се перчат с прозвището си на “интелектуалци”, хем да си нямат никакви разпривии с държавата и “високата политика”. Нещо като безопасен секс!

Нямам намерение никого да обвинявам – най-големите обвинения срещу себе си нашите интелектуалци оставиха в своите произведения, статии, изказвания. Но чувството на гражданска отговорност ме кара да си мисля, че не може да се тръгне напред преди да се развенчаят бившите самокоронясащи се кумири и завинаги да се разчисти с миналото.

Ако отворим старите броеве на “Мост” и “Братство”, ако преслушаеме тонските записи на “ТВ-журнала” и “Радио Ниш”, ще се убедим, че сегашният интелектуален елит на “Матицата”, само допреди десетина години беше активен служител на политиката която доведе малцинството ни дотук. Така например, бившият редактор на “Мост” Миле Присойски в продължение на две десетилетия не е пуснал нито една творба от български автор в “Мост”, но затова пък пускаше статии в които Анка Будимлия и други автори подготвяха почвата за “добре замисления” двуезичен модел. Днес се прави на ударен и ламентира над нашата разорена култура! По времето когато ни се отнемаше езика, когато територията и природните ни богатства се разграбваха от съседните сръбски общини, когато се унищожаваша нашите културни паметници, когато народът ни се разбягваше от сиромашията и насилието край границата, когато десетки и стотици наши хора гниеа в комунистическите казамати – нито един от тия наши прочути интелектуалци не се изправи да защити интересите на нашия измъчен народ. Вместо това, те избраха да си гледат рахата и службите. Други трупаха капитали. Ако те бяха интелектуалци и народни трибуни в истинския смисъл на думата, те щяха да се борят, да пишат, да лежат в затворите, да се жертват ако трябва – това е призванието на интелектуалеца – да говори истината и да се бори без оглед на цената която ще трябва да плати. А нашите интелектуалци тогава една оставка не си подадоха. Не че не разбираха или че не виждаха какво става с нас. Липсваше им кураж. Не искаха да рискуват лекият и удобен живот, кариерите, заплатите и апартаментите в Ниш. Днес те просто нямат право на амnestия, а още по-малко, право отново да претендират да бъдат духовни водачи на малцинството. В обществените дела правото на грешка не е признато – сгрешил си, трябва да напуснеш. И затова те днес изглеждат смешни и жалки когато говорят за проблемите на малцинството като че ли те са паднали от небето.

По времето когато Босилеград изживяваше най-срамните страници от историята си, когато “интелектуалците”, “специалистите” и “професионалистите” в наше име ни отказваха от родния ни език, а честта и достойнството на българите да учат на роден език отбраняваха неизвестни селяни и работници от Белут, Долно Тълмино и Босилеград, сегашният “лют” сподвижник на “Матицата”, и тогавашен редактор на “Мост” Миле Присойски, описваше бизарни любовни сцени в които неговият литературен герой Драгомир от някоя Долнотълминска махала, скрит в чимширката зад кочината с надървен член гледа как съседката Славка се къпе в коритото до градинчето! Или когато на месечината в Барите Драгомировият кон Зеленко скача върху кобилата на Славка, а тя, възбудена от огромния конски фалос – просто полита в обятията на Драгомир!

Другият редактор на “Братство” Ванче Богоев, алиас Иван Борски, описваше как неговият литературен герой Борис Брегарът, виден скоевец, партизанин, агитатор и общественик, “оправя” съседката Ерина в някой Дукатски шубрак, докато мъжът ѝ Стоил мъкне цимент и малтер по строежите да изкара пари за брашно и трици за прасето!

Този интелектуален бълвоч, който иначе няма нищо общо с нашата нравствено чиста среда където прелюбодеянието се счита за грях и престъпление, беше почвата върху която те отглеждаха своята “висока култура”, докато българското малцинство се сриваше пред очите им с главоломна скорост. С какво морално право те днес създават “Матица” уж за да ни вадят из калта в която сами ни набутаха? Има ли нашето малцинство днес нужда от интелектуалните услуги на своите блудни синове, някои от които едва-едва познават български език, и в които едва-едва мъждука българското съзнание като далечен спомен или носталгия по роден край. Господа, ако ние все още сме народ, то тоя народ сам ще издигне своите политики

които ще го поведат, своите поети които ще го възпеят и своите писатели които ще го опишат. Ако не сме народ – нищо няма да ни помогне. И още един въпрос над който си заслужава да се помисли: шом като нямат нищо общо с “високата политика” защо си избраха точно името “Матица на българите в Сърбия”? Те ли са най-умните да дават бланко легитимитет на една държава която още не е създадена и още не е международно призната? Не беше ли по-умно първо да се спазарим под какви условия ще живеем в тая нова държава, пък после да ѝ се кълнем в лоялност, гражданска послушност, патриотизъм и тем подобни синоними на робската ни послушност.

Представяйки “Матицата” по радио Босилеград, нейният председател Пене Димитров каза, че за разлика от КИЦ-а който “на практика показа че се занимава предимно с внасяне на културни съдържания от България” и “...хората виждат, че много неща вървят по линията на частност, на приватизация, как да кажа, и от тази гледна точка хората са недоволни”, “Матицата” щяла да попречи на “...всякакъв вид личен престиж, лидерство, приватизация и подобно нещо и от друга страна да бъдем коректив на предишните две организации, (КИЦ и ДСБЮ бел. моя) дори и на други, в смисъл да бъдем по същество автентични, т.е. самобитни, да бъдем вътрешни, домашни, т.е. тука на родна почва, да не се считаме за ничий слуга, т.е. да бъдем само слуга на малцинството, в зависимост от неговите възжеления, нужди...” Ясно, най-големият грях на КИЦ-а, е че внася културни съдържания от България, а “Матицата” ще прави “автентична, т.е. самобитна култура” на българите в Югославия която може би няма да е хептен сръбска, ама няма да е и българска, а нещо по-така нашенско, речи го де, “шопско”! До болка ми е известна теорията за тази наша “автентична самобитност”. Нали и дядо Присойски писа книгите си на тлъминското наречие все заради тая пуста “самобитност”, а Васил Станчев направи цяло едно шаренко-шаренко списание, все от тоя пусти мерак да е “самобитен”, само че дето после нямаше кой да му го списва на такъв завален език дето го няма нито в българския, нито в сръбския правопис. Впрочем, и онази ли роля на “Юг Богдан” която “самобитният артист” любител Пене Димитров играеше в пиесата “Косовски бой” беше проява на “автентичност”, “самобитност”, “домашност” и т.н.?! Питам: за какво им е на тях тази дяволска “самобитност” когато и врабците знаят, че ние сме плът от плътта и кръв от кръвта на българската култура и на българската нация? Първата и основна предпоставка за развитието на културата е човешката свобода, господа културни дейци. Това е първият и основен проблем на нашата (пардон, вашата!) култура.

Оттук идва и цялото “недоволство на хората” (а бе имат ли име тия хора?) от КИЦ-а, и обвиненията в “частност”, “приватизация” и тем подобни клюкарски истории, защото КИЦ навреме осъзна опасността и си затвори вратата за подобни “коректори”, които вместо да възстановяват и развиват българската култура на българското малцинство и да пропагират демократичните ценности и европейският дух на мислене и поведение, отново се опитват да му сложат намордник и да го направляват с остена си. Предварителната заявка, че Матицата ще попречи на всякакъв вид “личен престиж, лидерство, приватизация” и ще бъде “коректив” на КИЦ и ДСБЮ може да се тълкува и като опит за извиване на ръце, налагане на монопол в мисленето и продължаване на войната срещу тези две български организации. “Матицата” май е замислена да бъде нещо като божество което със своя “професионализъм” да дава акъл на всички простосмъртни! Принципните борци против лидерството, все пак искат да запазят лидерската позиция само за себе си, като станат “коректив” на всички други. Едва ли ще им се удаде. Но в борбата срещу “личния престиж” на някои от нас, имат шансове – поради натрупаният дългогодишен опит в доносничеството и клепането зад затворени врати. Как не им омръзна на тия наши самозванни “гении” вечно да философстват сами със себе си и да се занимават с правенето на съзаклятнически партии и сдружения, (ден и нощ охранявани от добре обучени немски овчарки), вместо да седнат да се ослушат в пулса на времето? Или просто да хванат да завършат една практична и полезна работа вместо да стават за смях на хората.

Интересно е и как “Матицата” вижда решаването на проблемите на българското малцинство. Според Пене Димитров тя “ще настоява с факти, с аргументи, с въпроси, разумно, демократично, с представителите на държавната власт от различни области които не са добре запознати с нашите проблеми и като се сложат фактите така открито, демократично, културно, човешки, те ще видят че наистина има много широко поле на реагиране и ще се стигне до подобряване на правата”!

Колко миличко! Ще седим и сладко ще си беседваме с представителите на държавната власт, докато не ги доведем до умиление да се смилват и да кажат: а бе я да дадем правата на тия горки българи, че стига са се мъчили. Много проста работа, ама кой да се сети!

Съжالياвам, наистина страшно съжالياвам, че формирането на “Матицата” с такава примиренческа програма дойде в най-неудобния за малцинството момент. Щеше да бъде много по-добре ако вместо “Матица” си бяха помислили да направят един манастир където до края на дните си да изповядват греховете си всички ония които ни доведоха дотука. И днес, вместо да използваме историческия шанс който ни дава поредното разпадане на Югославия и демократизацията на Сърбия, за започване на сериозни преговори за

постигане на политическа автономия на малцинството и признаване на неговите колективни права въз основа на положителния опит на малцинствата в Южен Тирол, Оландските острови, Белгия, Швейцарските кантони или Испанските малцинства, ние отново разводняваме проблемите с тиражирането на остарели малцинствени концепции от времето на социалистическото самоуправление които на практика се оказаха напълно ялови и вредни. Вместо да прояви максимално единство и усет за стратегическо мислене, българското малцинство в най-неблагоприятния момент отново е разбито на разни казионни сдружения и партии за еднократна употреба. Историята отново ще съди кой е бил прав, и кой не, но бъдещите поколения така или иначе няма да ни простят.

Този път обаче трябва да се знае кой ще бъде отговорен пред историята за поредния провал на българите в Югославия да заживеят свободно и човешки. Защото рано или късно, огладнелите и озверели работници от пропадналите предприятия ще поискат сметка от “интелектуалците” които вместо съвременни пътища към бъдещето им предлагат мъгляви теории от миналото. Добрите намерения не винаги са достатъчни за постигане на добри цели. Защото и пътят към пъкъла е постлан с добри намерения.

Положението на някои малцинства във Войводина

Според преброяването на населението от 1991г. в СР Югославия са живели 72 032 словаци, од тях 63 941 във Войводина. Те са настанени в повечето от 30 места в Сърбия, но повечето от тях, над 97%, живеят в 19 общини във Войводина. Словаците са мнозинство в Бачки Петровац, а по-значително е тяхното присъствие в общините Ковачица, Стара Пазова, Шид, Беочин, Пландище, Алибунар, Оджази, Нови Сад и Бачка Топола.

Словаците са се доселили във Войводина от средна Словакия през 1 745 год. В следващите години те се населяват в повечето места в Банат и Срем. Веднага след идването си те строят черкви и училища, така че сред тях никога не е имало неграмотни.

В последните десетилетия броят на словаците непрекъснато намалява. От 1948 до 1991 тяхното участие в цялото население във Войводина е паднало от 4,8 на 3,18%.

Намаляването на словашката популация се дължи на спада на раждаемостта и на все по-силно изразената асимилация. Децата от смесените бракове на които единият от родителите е сърбин или черногорец обикновено се декларират като сърби, черногорци или “югославяни”. По време на последната война много словаци са емигрирали от страната. Словаците от Войводина говорят словашки език, принадлежат към словашко-евангелистката черква.

В Сърбия те са признато национално малцинство. С Конституцията на Югославия и на Република Сърбия, както и с Устава на Войводина, на тях са им признати редица колективни права каквито са правото на обучение на майчин език и писмо и на национална култура.

Прилагането на правата не е според прокламираните принципи. Словашката държава признава на словаците в диаспората специални облекчения, каквито са постоянни входни визи, работа под еднакви условия със словашките граждани, притежаване на недвижими имоти в Словакия и т.н. Конституцията на Сърбия подобно на другите малцинства гарантира обучение на майчин език от основните до висшите училища. На практика това изглежда така:

През 1997г. в основните училища във Войводина са учили 5 378 ученици словаци. Од тях 3 993 са учили на словашки език в 17 училища, в 12 от общо 45 общини във Войводина. Останалите 1 421 ученици словаци са учили на сръбски език, шестима ученици са учили на унгарски, останалите са учили двуезично – на словашки и сръбски език. В сравнение с учебната 1996 год. техният брой е намалял със 172 ученика.

През училищната 1996/97 833 ученици словаци които са учили на сръбски език са изучавали факултативно словашки език с елементи на национална история и култура по 2 часа седмично.

В средните училища във Войводина през същата учебна година са учили 1 701 ученици словаци. От тях на словашки език са учили 304 ученика, 1 356 са учили на сръбски и 41 на унгарски език. Обучение на словашки език се провежда в две гимназии – в Бачки Петровац и Ковачица в които през 1999 година са учили 304 ученици словаци. Изучаване на словашки език с елементи на национална история и култура е било обезпечено за 245 ученици на средните училища в Бачка Паланка, Ковачица, Стара Пазова и Бачки Петровац.

Висши училища през 1996/97 година са учили 17 словаци на сръбски език. През същата година на Новосадския университет са следвали 249 словаци на сръбски език. На Катедрата за словашки език и лингвистика на философския факултет в Нови Сад са учили 30 студенти словаци.

С Устава на Войводина е предвидено че в тази покрайнина в служебна употреба са сръбски, унгарски, румънски, словашки и русински език. 35 от 45 общини във Войводина в уставите си регулират употребата на езика и писмата на малцинствата.

Служебна употреба на словашки език има в 13 общини в които живее словашко малцинство. Устно и писмено общуване на гражданите с държавните органи би следвало да се прилага на всички езици които са в служебно ползване, но това на практика не се прилага. Във Войводина има 30 общински и 6 окръжни съда. В Бачка Паланка където живее словашко национално малцинство в служебна употреба е само сръбския език. В администрацията никъде не се използва словашки език. Прописаните евиденции на словашки език се водят само частично в някои общини. Същото важи и за имената на местностите и населените места, улици, площади, органи и организации, пътни знаци и пътни документи.

Словаците в Югославия нямат нито една политическа партия. Тяхното присъствие в съюзното, републиканското и покрайнинското събрание почива върху партийна а не върху етническа принадлежност. В събранието на Войводина няма сведения за националния състав на депутатите. В Изпълнителния съвет има двама словаци – единият е член на ЮЛ, другият на СПС. В общинските събрания на Войводина има 71 отборника словаци което е 4,14% от целият брой отборници. Ниската застъпеност на малцинствата в държавните органи на властта, правосъдието и администрацията идва от това, че големите политически партии нямат достатъчно разбиране за проблемите на малцинствата.

Средишето на културния живот на тукашните словаци е в Бачки Петровац. Там се намира и седалището на Матица словашка. Тази институция е основана още през 1937 год. и е най-значителната културна организация на словашкото малцинство. Най-значителната ѝ дейност е организирането на Словашките народни тържества в Бачки Петровац с цел опазване на идентичността на словаците на тези пространства. В Бачки Петровац ежегодно се провеждат културни манифестации на словашки език. През 1997 година са отпечатани 14 книги на словашки език.

На словашки език излиза вестник “Хлас люду” на 32 страници и тираж от 5 600 екземпляра, младежки лист “Взлет” и детски вестник “Зорничка”. Събранието на Войводина назначава директорите, главните редактори и членовете на управителните и контролните органи на споменатите публикации. На словашки език излизат общо 12 вестника и списания.

От електронните медии, радио Нови Сад дневно излъчва средно 7 часа програма на словашки език. От тях информативните емисии изпълняват около 30% от програмната схема. Още 6 местни радиа излъчват на словашки език. Изследванията на общественото мнение говорят че емисиите на словашки език са добре слушани. ТВ Нови Сад годишно излъчва 143,2 часа програми на словашки език.

Няма точни сведения за икономическото положение на словашкото малцинство във Войводина. Словаците главно се занимават със земеделие и занаятчийство.

Според официални статистически сведения през 1948г. в Сърбия са регистрирани 102 953 власи. През 1953 година техният брой спада само на 28 074, а през 1961 на невероятните 1 368! На следващото преброяване населението през 1971 броят на Власите се покачва на 14 724, а през 1981 на 25 596. През 1991 те отново спадат на 17 807.

Власите нямат училища на влашки език. Влашкият език не е в служебна употреба в нито една община в Сърбия.

Броят на Румънците от 1921 до 1991 година е преполовен от 69 530 на 38 832. В населението на Войводина тяхното участие е спаднало от 3,53% през 1948 на 1,93% през 1991г.

От 2 869 ученици румънци в основните училища във Войводина през 1996/97 на румънски език са учили 1 628 в 18 основни и 14 подведомствени училища в девет общини в покрайнината. На сръбски език са учили 1 231 румънчета или 43, 06%.

През същата година в средните училища във Войводина са се учили 655 Румънци. От тях на майчин език са учили 183 ученици, или 27,94%, а на сръбски 472 или 72,06%.

Във висшите училища във Войводина през училищната 1996/97г. са учили 37 румънци а от тях 27 са следвали румънски език. На високите училища във Войводина има всичко 47 студенти румънци.

През 1948 година в Югославия са регистрирани 22 690 русини и украинци, от тях 22 083 във Войводина. През 1991 са регистрирани 18 099 русини от тях 17 887 във Войводина От 1971 до 1991 броят на украинците в същия период е спаднал от 5 653 на 5 090. Според преценка на самите русини техният брой се движи между 30 000 и 35 000 русини.

От 1523 ученици русини през 1996/97г., само 766 са учили на майчин език. 755 русини са учили на сръбски език, от които 279 са изучавали русински език с елементи на национална история и култура.

През същата година от общо 516 ученици русини в средните училища, само 77 са учили на майчин език. Обучение на русински език се провежда в Гимназията в Руски Кръстур в четири паралелки със 77 ученици. За ония които провеждат обучението си на сръбски език няма организирано изучаване на майчин език с елементи на национална история и култура.

На Новосадския университет следват 135 русини от тях 15 са записани на Катедрата за русински език към Философския факултет.

(От книгата “Малцинствата в Сърбия” – Хелсинкски комитет за човешки права)

Еничери ходят, мамо...

Пише: Анани Ненов

Казвам се Анани Ненов, родом съм от село Рикачево, иначе съм пенсионер и живея в село Райчиловци Босилеградско. Работих 40 години в Босилеградския “Автотранспорт” и когато изкарах пенсия, реших да стана член на Демократическия съюз на българите в Югославия. Знаем какво е положението на нашия измъчен народ, и тъкмо затова програмата на ДСБЮ ми се видя най-близка – наша партия която се бори за нашите интереси.

Когато това нещо се разчу в комшилъка, изведнъж почувствах как отношението спрямо мен се промени. Хората почнаха да ме гледат накриво, с подозрение и да ми подмятат зад гърба, че аз, възрастен и домакин човек съм станал член на “българската партия”. Демек, що ми трябва от мечка ремик! Няколко пъти се заяждаха с мен, и след кратки разпразии си отиваха. Две случки обаче ме накараха сериозно да се замисля докъде наистина сме я докарали.

Миналата година по време на изборите, аз и бай-Асен “Германеца” сминахме в Минчовото кафене на по бира. Срещу нас, на другата маса седеше едно тукашно ченге с един по-възрастен човек, който, доколкото аз познавам хората, не беше от нашия край. След малко, ченгето ме покани да седна при тях. Не ми се отиваше, но след като той отново ме покани, отидох. Той ме запозна с другия който седеше с него, бил “наш човек”, офицер. Веднага ми мина през ума що за стока е и не се излъгах. Почнаха да ме подпитват, как съм, как живея, (тъкмо ми беше починала съпругата), и право куме в очите, казват, ако ти трябва пари, ти само ни кажи колко ти трябва, няма да ни ги връщаш.

С това направо ме клъцнаха в сърцето. През акъла ми минаха 40-те години честна и почтена работа във фирмата за една бедна пенсия, а сега дошло някакво си ченге, дето от лъжица по-тежко не знае, да ме подкупва с пари докато всичко около нас се разпада и ми стана обидно и тежко. Казах им, че тая няма да стане, и че ако ми трябва пари все ще ги изкарам от някъде, станах от тяхната маса и се завърнах при бай-Асена.

Преди няколко седмици отново ми се случи втора такава обидна случка. Отидох да помогна на едно момче което строи къща и там се случи и ченгето, което, без да съм му казвал нещо, наговори много обидни думи по мой адрес. “Как не ви е срам, в тази държава да живеете, а за друга да работите?” и: “Ти трябва да оставиш политиката и ДСБЮ, защо си увлякъл и децата си по това нещо?” и т.н. Казах му, че очевидно не разбира за какво говори и си отидох.

Незнам с кое право тоя човек си позволява да ме обвинява, че работя против държавата само заради това, че не мисля като него и не членувам в неговата партия. ДСБЮ е регистриран в същия регистър заедно с останалите сръбски и други малцинствени политически партии. Помагайки на нашия измъчен народ да му се зачитат правата и да живее по добре, ние помагаме и на държавата в която живеем. Толкова ли няма кой да обясни на тия хлапета че с такива клюки и изнудвания правят още по-голяма вреда на държавата и на сръбския народ. С такъв начин на разсъждаване и работа няма да стигнем скоро в Европа. И то благодарение на тия които все още мъкнат безотчетни средства по кръчмите за да подкупват и разбиват ония които единствено имат волята и желанието да направят нещо за излизането от сегашната тежка криза.

Бремето на Сръбското историческо наследство

Пише: Слободан Маркович

Модерната сръбска държава е настанала в революционните движения в края на XVIII век когато на перифериите на Отоманската империя се появяват първите национални движения за социална и национална еманципация на християнското население. Първото сръбско въстание от 1804-1813 година се превръща в борба за национално освобождение на сръбския народ. Духът на просвещението в Сърбия прониква от Войводина. С появяването на Гарашанин се оформя и Начертанието като първа сръбска национална програма която си поставя за цел да възстанови Душановото царство и да създаде нещо като сръбска империя.

След второто сръбско въстание от 1815 година, със султанските хатишерифи от 1830 и 1833г., Сърбия става автономно княжество с авторитарна лична власт на сръбските въстанически водачи. С цел да се ограничи тяхната неограничена власт в Сърбия се стига до първата Сръбска гражданска конституция от 1844г. Решаващо влияние в управлението имат австроунгарските сърби които искат да въведат модерно управление. На тях се противопоставят сърбийанците които под влиянието на западните университети пропагират либералните идеи. Конституцията от 1869 наставя като компромисно решение между тези две течения. През 1881 година се оформят първите политически партии в Сърбия. 1888 година е донесена нова Конституция която по времето на крал Александър е анулирана. 1903г. крал Александър е убит и на власт идва Петър Караджорджевич, който 1903г. възстановява Конституцията от 1888г. и това е тнр. “златен период” за сръбската демокрация въпреки, че намесата на военните често застрашава демократичното устройство.

През 1866 година 86 % от населението са сърби. До 1910 година сърбите асимилират власите и процентът на сърбите се увеличава на 95%, а процентът на православните на 99%. Изразена е националната нетърпимост към малцинствата която ще се разрастне още повече след създаването на Кралство Югославия. 1834г. 94% от населението живее на село в семейни задруги които започват да се разпадат едвам през втората половина на XIX век. Това е сериозна пречка за проникване на либералните идеи в Сърбия. На политически план селяните обединени в Демократичната партия искат намаление на данъците и ограничаване на армията и чиновниците. Гражданската класа е носител на либералния национализъм. В Радикалната партия има две течения – реформистко и консервативно.

В първата световна война Сърбия е изгубила 1 200 000 души или 28% от населението. Използвайки умело външните политически обстоятелства и преследвайки идеята си за Велика Сърбия, сръбската националистическа интелигенция създава Кралство Югославия, но на основата на една научно необоснована теза за съществуване на един триименен сърбо-хърватско-словенски народ. Новата държава изневерява очакванията на хърватите, а сръбските политици не разбират значението на хърватския въпрос за стабилността и единството на държавата. След убийството на Стйепан Радич в сръбския Парламент се оказва, че централистките тежнения са несъвместими с демократичните принципи. Новата държава е етнически и религиозно твърде сложна, а сърбите налагат тезата за “триимения народ” с централизирано управление. Проблемът обаче е в това, че всичките три нации са исторически оформени и никой от тях не иска да се претопа в “триименния народ”. През 1931г. православните спадат на 48%. Католиците са 37%, мюсюлманите 11,2% и евангелистите 1,6%. Такъв сложен етнически състав изисква и съответни конституционни решения, но вече при създаването на хърватската бановина се оказва, че е невъзможно точно етническо разграничение. С появата на комунизма и фашизма в Югославия се чувства силен наплив на авторитарни тенденции в управлението.

През Втората световна война, крайните националисти в Хърватско се обединяват в усташкото движение и с помоща на нацистите създават Независима Държава Хърватско. В Сърбия се създават две движения - партизанско и четническо. Тия две движения в Сърбия започват гражданска война която приключва с победата на комунистите. След тяхната победа в Сърбия започва червен терор в който е пострадала голям част от политическия и стопанския елит в страната. Създадена е озлогласената ОЗНА която с насилие прониква във всички пори на обществото. Над 250 000 граждани са изтрити от избирателните списъци, а гражданските политически партии не могат да участват на изборите. По този начин Народния фронт побеждава на изборите и 1945г. единогласно е премахната монархията и провъзгласена Федеративна Народна Република Югославия. Държавата е съставена от 6 републики които имат право на самоопределение до отцепление. В своя състав Сърбия има и две автономни покрайнини. Премахната е свободата на словото и заведен тоталитарен систем на управление на чело с Йосип Броз Тито. ОЗНА е преименувана на УДБА която има неограничени правомощия да арестува и привежда и дори да разстрелва без съд и присъда. Десетки хиляди граждани падат като жертви на УДБА. Армията нараства на

около 600 000 души. Следва разкола между Сталин и югославските комунисти с Резолюцията на ИБ през 1948. За да покажат, че не са предали идеалите на комунизма, сръбските комунисти започват колективизация на селото която се превръща в масово прогонство на селяните. Не са пощадени и партийните другари които остават верни на комунистическата централа в Москва. За тях са подготвени специални концлагери от които най-озлогласеният е на Голи Оток. Арестувани са около 16 000 комунисти от които само една пета част са били съдени. На външен план разкола с Москва донася на комунистическа Югославия важни поени пред САЩ които ѝ дават около три четвърти от цялата външна помощ.

Заедно с чуждестранната помощ Югославия е била принудена да даде определени отстъпки в сферата на човешките права и свободи и пазарното стопанство което довежда до отваряне на Югославия към Западна Европа, повишаване на жизненото равнище и свободно пътуване в чужбина.

На външен план Югославия от шейсетите години става влиятелна международна държава. Тито умело балансира между Москва и Вашингтон и тегли значителни финансови дивиденди. Тя играе значителна роля в движението на необвързаните страни. Комунистическата партия пропагира голямата роля на Югославия за опазването на световния мир и величае значението и силата на югославската армия. Тия две идеализирани картини, военната и външнополитическата, подстрекават мегаломанските амбиции сред една част от населението на Югославия които ще се окажат фатални когато комунистическата пропаганда се обедини с великосръбския национализъм в края на осемдесетте и началото на деведестте години.

С по-високия си жизнен стандарт Югославия е добра реклама на източните социалистически страни да се противопоставят на Московската доктрина за ограничения суверенитет. С тази цел САЩ в периода от 1950 до 1964 покриват 60% от югославския дефицит. Създава се двоен морал сред югославското население. От една страна американската и западноевропейската стока са сред най-търсените, приемат се западните потребителски навици, много повече се пътува на запад отколкото на изток, масово се гледат американските филми, в югославските банки се откриват валутни сметки главно в германски марки, а от друга страна, населението се индоктринира със заблуденията за самоуправителния социализъм. Мнозина вярват, че удобния живот на населението е резултат на собствени икономически постижения и са готови в това име да жертват свободата на словото и политическите си права.

Опитите с пазарното стопанство довеждат до първите тежнения за завоюване на по-големи икономически свободи. Загрижен за своята власт, Тито насила подавя тия опити. По това време Конституцията на Югославия се сменява твърде често и югославската федерация постепенно получава редица конфедерални елементи.

Със смъртта на Тито изчезва последната следа на югославското единство. Колективното президентство вече не отразява единството на югославската федерация а интересите на републиките и покрайнините. Изобилната американска помощ изведнъж секва. Външния дълг достига застрашителните 21 милиарда долара. От друга страна един след друг падат социалистическите режими в източна Европа.

Тлеещите сепаратистки тежнения от шейсетите години изведнъж нарастват в Словения и Хърватско. Идването на Милошевич на власт през септември 1987 в Сърбия означава и началото на популистката политика. Масовите митинзи засилват неговото положение. Страхът от надигания се войнствен национализъм в Сърбия укрепва становищата на интелектуалният и политически елит в Любляна и Загреб да търсят решение в отцеплението. Разпадането на Съюзът на югославските комунисти през януари 1990 г. означава началото на разпадането на Югославия. С разпадането на партията се разпада и държавата. Многопартийните избори проведени от април до декември 1990 само потвърждават тенденциите към разпадането. Словения и Хърватско провъзгласяват отцепление с което Югославия фактически престава да съществува. Десетдневната военна акция през юни-юли 1991г. и символично означава, че социалистическа Югославия престава да съществува.

Отговор на публичния въпрос на инж. Драган Зарев

Пише: Владимир Михайлов Стоименов

В "Бюлетин бр. 25 от юни 2002г. инж. Драган Зарев от Белград публично ми постави следните въпроси:

Кои бяха причините за въвеждане на двуезичното обучение в Босилеград?

Каква беше основната цел при това, и по-специално, каква беше политическата цел?

Какви последствия предизвика въвеждането на това обучение?

Дали с това обучение ние загубихме езика си като основен национален белег?

Преди да се опитам да отговоря на поставените въпроси искам да знам дали тези въпроси са поставени от оня Драган Зарев, бивш учител, след това офицер и сега пенсионер или от някой непознат инженер, за да знам какви отговори и с каква цел ги търси. Все пак, ще се опитам да допълня отговорите които може да се намерят в статиите публикувани в "Бюлетин" бр. 21 и 22 от септември и ноември 2001г.

След описаните събития в Димитровград през 1982/83 бе взето решение да се пристъпи към Експериментално двуезично обучение, което приеха училищата от Сурдулица – Божица и Клисуре, и Бабушница – Звонци. Само училището в босилеградска община продължи да провежда обучението на български език. По това време често се правеха изменения и допълнения на учебните планове и програми и се издаваха нови учебници на сръбохърватски език. Тези учебници бяха преведени на български със закъснение от 1-3 години. Значи, учебниците бяха на сръбски, а обучението се провеждаше на български. Преподавателите и учениците бяха и преподаватели и преводачи. Това нещо се усложни, защото се налагаше преводите да се правят само за босилеградските училища което беше скъпо и трудно решимо.

Тогава се постави въпроса от страна на преподавателите, учениците и родителите, но и от други заинтересирани: Може ли да се намери някакво решение? И започна вече описаната активност за прилагане на димитровградския модел за двуезично обучение и в училището в Босилеград. За това, освен преподавателите и учениците, бяха питани и гражданите на различни организационни нива. Тогава никой не можеше да иска само за една община да се правят учебни планове, програми и учебници на български език. Защо това което беше записано не беше реализирано, отговор трябва да дадат Т. Александров, П. Димитров, С. Григоров, Д. Георгиева и съответните министерства и службите им във Враня и Ниш. Става дума за предвидените методически единици които трябваше да се обработват на български език: (знания за природата и обществото I-III клас; природознание и обществознание за IV клас; музикално образование I-VIII клас; изобразително изкуство I-VIII клас; части от история и география; допълнения на часовете по български език за сметка на броя на часовете предвидени за допълнителни активности извън Учебната програма).

Основната грешка на всички нас е тази, че не бяхме достатъчно последователни и настоятелни в усилията си да се направи учебен план и програма за двуезично обучение, за което бяха отговорни Министъра на просветата и Началника за учебни планове и програми в Белград.

Освен описаните в "Бюлетина" цели и задачи за учениците бе казано и следното: "Солидно овладяване на сръбохърватски език и терминологията по останалите учебни предмети, за да имат по-голяма сигурност при полагаането на приемните изпити, записването и школуването им в училищата, където обучението става на сръбохърватски език". Целта беше учениците да получат възможност да получат образованието си във всички училища от средно до високо в Сърбия и СФРЮ, защото единствената възможност тогава беше да получат образованието си в Родината ни, а не както е може би днес. Политически цели нито е имало, нито някой си ги е поставял (поне аз нямам никакви сведения за такова нещо).

Моля Д. Зарев още веднъж да прочете съдържанието и сам ще се осведоми за подробностите (мога да му ги доставя по-обширно на сръбски език).

И още една причина: след като завършат образованието си, тези наши специалисти щяха да имат повече знания и умения за комунициране и конверзация с по-малко езикови грешки в професионалната им работа (юристи, офицери, преподаватели). Нито имаше, нито можеше да има работа в Босилеград за всички които завършиха определени специалности. Значи целта беше по-нататъшно образование, работа в друга среда, комуникация, конверзация и познаване на правописните правила на езика, който ще ползват в работата и живота. Мисля, че и Д. Зарев е имал възможност да изпита такова нещо.

На въпроса за последствията от въвеждането на такова обучение мога да кажа следното: Основното последствие беше, че учениците показваха солидни знания на приемните изпити, (по сръбохърватски език), по-добре познаваха терминологията по останалите предмети, постигаха по-добър резултат в училищата в Сурдулица, Враня, Ниш, и Белград и то на училища с различни професии (средни, полувисши и висши) и ставаха истински специалисти, съграждани и приятели в средата, в която се намериха. Питам: може ли един човек-специалист да бъде преподавател в основно, средно, полувисше или висше училище ако не си служи добре с учебния език? Такива са много. Помислете си.

Нямаше да има лоши последствия, ако всички, които работеха по тоя учебен план и програма бяхме сериозно и истински взели работата и ако отговорно се застъпвахме за поставените цели и задачи. Тогава експеримента щеше да бъде за пример, а не за присмех и отричане. И ако се бяха създали условия за работа, почвайки от кадрите и учебните помагала до всички останали елементи за образователна работа.

Дали сме загубили езика си като основен национален белег? Спокойно мога да отговоря – не. Защото български език се изучава в училището, но броя на часовете е малък и трябва да се увеличи. Затова вече има направени учебни програми и планове. Налага се и в прословутия Чл. 5 да се извърлят всички алтернативи и да остане само че обучението трябва да се организира на майчин език със задължително изучаване на сръбски език, но това е работа на просветния министър. Това нещо трябва да искат училището, общината и други заинтересовани.

И накрая и аз бих поставил един малък и скромен въпрос на всички които живеят извън Босилеград: Защо мислите че майчин език и национална култура трябва да се тачат само в Босилеградско?

Мисля че не сте справедливи когато оставяте тази задача само нас които живеем в родния край. Вие, които работите и живеете извън Босилеград, не само че не говорите български но и децата ви не знаят нито да говорят, нито да пишат на български език. Никога не сте си и помислили да запазите езика в средата в която живеете – примерно да организирате сказки, курсове и пр. Срещнете се в Белград на св Трифон Зарезан, в “Югославия” или “Интерконтинентал”, мезнете си, пийнете си, за българският език и българската култура на вашите деца – нито дума. Подобно е и състоянието в Македония, а колко ли са случаите във Враня, Ниш, Сурдулица... Свободно мога да кажа, че сред вас има и такива които се декларират като “югославяни”, да не говоря за вашите деца.

Не може само да ни обвиняват че ние сме единствените виновници за упадък на нашата култура и език. Помислете си за условията в които живееме: стопанските трудности, безработица, всекидневния живот, лоши или никакви пътища, лош превоз. Тежки условия за живот и работа. И вместо непрекъснато да ни критикувате, опитайте се да ни помогнете – това ще бъде вашата национална, патриотична и човешка заслуга.

Медии, политика, власт

Пише: Александра Димитрова

Медии, политика, власт и тяхното съотношение от една страна и социалната отговорност на журналистите, свободата на словото и на медиите, от друга страна, се намират в контекста на материята за комуникационната политика на държавата – политиката насочена към регулиране на медиите и на журналистиката. Така или иначе, държавата чрез комуникационната си политика (т.е. медийната политика) осъществява регулаторни функции по отношение на ролята на медиите в обществото, тя налага политико-нормативна рамка на дейността на медиите. Това именно е рамката, вътре в която се движи решаването на въпроса за свободата на словото и медиите и за социалната отговорност на журналистиката.

Политическите промени след 1989 г. пък показаха, че поредните правителства, поемащи властта, нямат концепция, подходяща за трансформация на медиите. Първоначално се заговори за премахване на монопола и цензурата, но преди това не бе формулирана позитивна програма за промени. Успоредно с това започнаха опити за законотворчество в медийната сфера, то обаче стана факт чак на деветата година след промените. Всичко това ни говори, че на България ѝ липсва база за научен анализ и концептуализиране на медийната сфера.

Това състояние не означава обаче, че по отношение на медиите не се води определена политика. Но медийната политика, като че ли слабо или лошо се разбира. Самите термини в тази област и особено ключовият термин “доктрина” все още се свързват и се възприемат в тесен смисъл като синоними на пропагандно-манипулативната обработка на съзнанието на хората, още повече, че днешната журналистическа практика също отправя към подобни представи.

Става дума за политическа философия за (свободна) дейност на медиите и практическа политика на държавата за свободно развитие на медиите, чрез които да се образува автономна публична сфера, независим от държавата плуралистичен информационен сектор, осъществяващ публичен контрол върху властта и държавното управление.

Политиката и управляващия елит като персонаж шестват из цялото журналистическо съдържание – от протоколния до булевардния му вариант, а дялът на учрежденско-институционалната информация, все повече нараства за сметка на житейските тематика (безработицата, културата).

На това типологично изкривено състояние на критериите за журналистически плурализъм съответства и скалата за оценка на журналистите. В България почти няма медийни групи, а също отделни

журналисти, които кадрово да са отделени от света на политиката или да са предпазени от политически въздействия.

Този медиен проблем се корени в представата на властта за медиите. За нея те са нейно продължение в обществото, нейното публично средство за социално управление. Това е причината, поради която журналистиката функционира извънпрофесионално: тя не е социален посредник, а част от политическата система, лишена от автономност.

В условията на „медийното безредие“ в България, започна да съществува една обща държавна журналистика, прилагана от управляващите за реализация на политико-партийни програми. Медиите са разкратени между политиката и пазара.

Държавните медии и по-специално частните медии, са поставени в пълна институционална зависимост от държавата. Това първо се постига чрез механизма на рекламата. Рекламата, често се практикува като скрито спонсориране на медии с цел съблюдаване на определена политика, а ако рекламата е от държавни предприятия, това още повече изопачава този пазарен механизъм: на практика се получава, че данъкоплатецът субсидира партийно ориентирани медии.

Зависимостта на частните медии от държавата, все още, върви по линията на достъпа до ресурси и услуги, на които държавата е монополист; сграден фонд, ефирна честота, банково кредитиране.

И днес чрез медиите и представените във властта политически сили все така владеят социалното пространство на страната. Това се реализира и по открит и по дискретен начин: открито – чрез държавните електронни гиганти; БНТ и БНР; дискретно, чрез частните електронни телевизии (БТВ и НТВ), както и чрез частната национална преса. Държавата бе употребена като институционален механизъм за политическо (партийно владение) на медиите. Свидетели сме на ротация на едни и същи партийни групировки във властта, а медиите – във владение на едната или другата от тези групировки. Получава се така, че двуполусният политически модел – се превръща в модел за контрол върху медиите.

В условията на демократизъм на обществената система, при осигурени информационни права на гражданите, се поставя въпроса за степента на участието на медиите в процеса на държавното управление. Може да се твърди, че, като се почне от 1990г. насам, държавата прилага двоен стандарт по отношение на медиите: от една страна създава предпоставки за публичност в медийното пространство, от друга страна държи медиите далеч от служенето на публичния интерес чрез авторитарно-бюрократичен стил на текущ надзор върху тях.

Журналистите, според тази схема, са инструментът, чрез който държавата използва едно публично средство, каквото са медиите, за реализация на непублични цели. Какво става с тезата, че медиите са „четвъртата власт“? Не предполага ли това, че журналистиката да е граждански ориентирана, да служи на гражданите да коригират властта, а ако трябва и да ѝ опонира.

Каква е всъщност властта на медиите?

Медийните обективи и сензори нахлуват в личния живот на президента и държавни дейци, в интимния им свят, предизвиквайки конфликти в бита на личността и във функционирането на медиите.

Принизяването на държавната и военната тайна, посегателството върху личността, повседневното акцентирано присъствие на насилието в печата и на екрана, самоцелната сензационност, жаргонният, стигащ до вулгаризъм език, религиозните предразсъдьци, евтината еротика, пропагандните трикове – целият този необятен арсенал от професионални прийоми съществува и се раширява, а това означава, че мнозина ще се възползват от него. В държава, която системно се асоцира с „разграден двор“, първо се разбягват моралните ценности.

Дълг на българската журналистика е да допринесе за развитието на моралните устои на обществото ни, като творчески спомогне институционалните методи на регулиране на човешкото поведение.

Като истинска трибуна на общественото мнение, професионалната гилдия може да се превърне в сигурен гарант на човешките права и регулатор на обществените явления.

Въпреки изключителната наситеност и разнообразие на средствата за масова информация се наблюдава и една еднотипност на медиите като подход към процесите в обществото.

Открояват се няколко трайни тенденции:

1. Тенденция на идентификация на журналиста с институцията която представлява, т.е. на кои политически и икономически групировки е медиата, където той работи.

2. Тенденция на идентификация на журналиста с даден маниер на професионално поведение, на медиен стил и почерк, като понятия за интересно и скучно, за четивно и нечетивно.

3. Тенденция на идентификация с някакъв или нечий отдушник, било то политически, социален, нравствен или семантичен дори.

Що се отнася до социалния конфликт и по-скоро до табуто на социалния конфликт – очертават се четири типа медии у нас и то:

-едните, в които журналистите градят имиджа си, професионалния си престиж чрез популярността на политика и бизнесмена, за които предпочитат да информират.

-другите, създават своя облик чрез имената на своите журналисти като опозиция, като находчиви репортери и автори. При третия тип – изчезват личността на журналиста и жанра, и в култ уж е издигната информацията като анонимността на автора се представя за позицията на съответното издание, но често пъти, за да прикрие за използване на чужд медиа източник.

Действително сме свидетели на парадоксалния процес на медиализиране на политиката, играта на опозиция с представянето на значимото за дребно и обратно, и от друга страна демонстрирането на независимост от останалите видове власт. Поради абсолютизирането на тази “независимост” се стигна до нарушаването на много табута, свързани с правата на личността, с правата на националните малцинства и т.н.

Журналистиката ни започна да раздава правосъдие, самообявяйки се за неподвластна на социален контрол, да режисира самоволно социалното пространство и пр.

Изключително съществен професионален въпрос е и този за начина, по който медиите разрушават представите за различните досегашни ценности, стойности и внушават други.

На това равнище са възможни най-сериозните манипулации, тъй като политическата атракция и отразяването на социалните проблеми, продължават да си делят комуникативното пространство.

Безапелационността и медийната безпардонност се характеризират с особеността на разводняването на социалните функции на журналистическата критика, поради подмяната на точния ѝ адресат.

И още Тодор Панов произнася една печална присъда: “обикновено е прието да се мисли, че абсолютната свобода на печата е най-голямото благо и прогресивен фактор Струва ни се, че това е твърде погрешно: свободата на печата само тогава е прогресивен обществен фактор, когато се намира в ръцете на хора, подготвени и достатъчно културни да я разберат...”

Подобна теза, сякаш писана днес, а не в началото на века, отстоява и Димо Хаджидимов: “Опитайте се и вие да защитите някое поругано начало, опитайте се да защитите някоя оскърблена добродетел, опитайте се да възпеете правдата, или да обругаете насилието и вие ще видите каква буря ще загърми около вас. Кажете само, че този човек е невинен, и вие ще видите как злобно ще настроите към себе си ония, които искат да бъде виновен. Кажете само “този човек е жесток, е злосторник, безмилостен,” и вие ще видите, как ще ви посрещнат тия, които искат тая истина гласност да не я постига. “Прав е той” – кажете в спор някакъв човешки и тукатси хор от псувни по ваш адрес глухо ще се спусне”.

Вакумът относно новите понятия, за позволено и непозволено, като саморефлексия на журналистиката се попълва от същността за разбирането за професионална етика, за професионална свобода, достойнство, мяра, агресивност, за параметрите на влияние и доверие. А това означава, че се открояват разрушителната, социално-регулираща и нравствено-контролиращата функции на медиите.

В българските медии се смесва добрият професионализъм с безпардонността и с пошлостта. Най-фрапиращите случаи на “правене на журналистика” от личната трагедия на семейството на президента нпр. или “роенето на костите” на знаменитите личности от историята ни. И вероятно поради това, все повече се налага сред колегията самоубеждението, самоилузията, че няма теми-табута в българската журналистика. Една професионална мимикрия, подхваната именно от подмяната на професионалните критерии и социалните функции на журналистиката. Що се отнася до присъствието на политиката в българската преса, радио и телевизия се очертават следните насоки:

- едностранчив подбор (или многостранчив) на темите свързани с политиката и отсъствието на различните гледни точки; както и обявяването на някои политически проблеми априори за скучни и непрестижни, макар че, действително картината е различна. Тук е ролята на журналистическата етика като регулатор на професионалната честност и чест.

Мярка за журналистическа етика и професионална чест е честността и неподкупността на твореца, неизкушен от съблазънта да продава себе си за (неции интереси), чужд на игри със съвестта си, и устояващ убежденията си с моралната устойчивост на човек, който знае, че добрият журналист няма цвят, а позиции. Неговата овладяност е плод на умереност, толерантност и плуралистично мислене, в което емоционалността не е за сметка на чувствата на другите, а предполага уважение и търпимост към мнението на другите.

В условията на демократичната, плуралистична политическа и културно ценностна система, като че ли все още не сме свидетели на толерантния маниер на социалното, медийното общуване, макар че плуралистичното мислене и поведение в рамките на законите и морала на общността и лоялността на другия са факт.

Аз защитавам идеята, че колкото повече са критичните материали на читателите, зрителите и слушателите, толкова по-силна е тенденцията към демократизиране и плурализъм на обществото. Тук се поставят редица въпроси, свързани с отношението на медиите към променящата се околна социално-политическа обстановка – външна и вътрешна.

Но, времето изисква в службата на общочовешките ценности хората от медиите да защитят правото на съвременниците ни, да получават обхватна и обективна информация (не отнасяща се единствено до политиката), като отстояват достойно своя професионален и граждански морал.

(Авторката е от Босилеград и е студент по журналистика в Софийски университет)

Неслогите и нашата агония

Пише: Новица Станков

Освен кратки екскурзии до Германия, Словения, България и Гърция, по-продължително не съм пребивавал в нито една друга страна. Обаче твърдо съм убеден, че нещата които се случват у нас, ги няма никъде по света.

Да почнем най-напред от нашия двор.

В Босилеград някои ще те напсуват ако: влизаш в КИЦ-а, говориш на трънски диалект, говориш на български книжовен език, декларираш се като българин, говориш “за” или “против” България или Сърбия...

Тази патология на днешната паланка най-добре се изразява в кафенетата – там където хората отпускат спирачните механизми. В тия тесни 30-квадратни заведения, опушени от дима на евтини цигари, марихуана и бира, витае атмосфера наситена с агресивност, а нощния живот е изпълнен с риск за живота. Ако не сте тукашен, през цялото време ще ви гледат стотина чифта зли очи, които чакат повод за някакъв дребен ексцес в който да удавят монотонията на деня и мъките на една пропаднала младост. Къде изчезна нашето традиционно гостолубие?

Разделението между хората на “дупкаре” и “краваре”, на “дека си” и “куде си”, на “-ата” и “-уту” и т.н. продължава и се разраства като инфективна болест. Преди време едно пийнало момче в едно такова кафене поставяше нова граница в местността “Скок” между Плоча, Барие и Мусуль – според езиковия диалект, като гледаше себе си да остави в Сръбско... Той обаче е дюлгерин, и са му непознати европейските идеи за регионализъм, пазарна икономика, международен обмен и т.н., и трябва да му се прости – излишно е да му се обяснява. Но нещата не са по-добри и при по-грамотните.

Например в АТП-то. Често пъти съм свидетел, а понякога и неволен участник на далаверите които стават там. Примерно, дадеш пари – не получиш билет. Е, няма да си греша душата, понякога така ми излиза по-евтино – на половин цена. И вълкът сит, и овчиците на брой – а предприятието потъва! Нищо чудно отново да открием старите пътеки през Бабина поляна...

Същото положение е и в горското предприятие. Ето през какво горе-долу трябва да минеш, да си нарежеш дърва за зимата и да продадеш една част от тях за да си купиш брашно и трици за прасето. Нищо че си имаш собствена кория. Първо трябва да платиш такса в общината, а после трябва да гониш негово превъзходителство горския, да дойде да ти маркира дърветата. Горските у нас не са от най-ниското съсловие, та трябва добре да им се поклониш и да почерпиш, докато ги наканиш да ти свършат тая “тежка” работа. После, ако нямаш моторна пила, трябва да подготвиш не по-малко от петнадесет евра някой да ти нареже дърветата раснали най-малко двеста години! След това трябва да се одереш от работа през дереджетата докато ги спуснеш по склоновете до някакъв път. При това трябва да имаш дружина отбор юнаци които добре да нахраниш, напоиш, и платиш щото никой вече не е луд да ти работи за “тлака”. Идва наред измъчването на добичетата докато прикараш дървата до някой камионски път. После горският трябва отново да ги маркира, и отново трябва да го посрешнеш със зелник, бутилка от по-отлежалата ракия и разбира се, пак да го почерпиш, защото нали трябва да имаш очи и догодина да го повикаш! След това идат на ред тия дето мерят кубатурата, (а и на тях им е зинала ямата), после тия дето ги товарят, тия дето ги карат, разни магазинери и счетоводители и т.н. И накрая това пак не означава, че ще вземеш парите. Работата може и до прокурор да стигне, та и той да изкара някоя пара. И като си направиш сметката, някой спокойно може да ти каже: “Да би мирно седяло, не би чудо видяло”.

Или ако имаш да продадеш някакво добиче. Тръгнеш ли да търсиш матрапазите, трябва да си наясно, че ще ти го вземат наполовин цена – ако изобщо някога вземеш парите. Някой ще рече, че съм черноглед. Не, лично съм го изживял в родното си село Плоча – от 1996 до 2001 г. Заповядайте с реплики. Давам думата на всички.

АЗ И ТИ

Пише: Новица Станков

Автобусът яростно ни друсаше през дупките по пътя. Момчето беше седнало освен на своята и половин на моята седалка, но аз не му казах нищо, за да не го обидя.

В Горна Лисина, когато слязохме, го попитах в коя посока върви. - В същата, - прогърмя то.

Налагаше се да вървим заедно цели три километра.

- Видя ли, - подех аз разговора – взе ми парите и не ми даде билет...
- Ма кой му... майката, аз никога не им плащам, освен ако...
- Ти откъде пътуваш?
- От Ниш.
- При кого?
- При дядо.
- Значи си от тука по произход?
- Да.
- Ще му помагаш ли през лятото?
- Боли ме оная работа да му помагам. Татко ще дойде, аз ще си ходя след два дни.
- Какво образование имаш?
- Средно. Машинно-компюторен специалист.
- И с какво се занимаваш?
- С пиратерия. Знаеш ли какво е това?
- Да...
- А ти къде работиш?
- В железницата.
- Имаш ли две-три “глави” заплата?
- ??? Да, имам около триста марки, но бих опитал да си намеря работа в чужбина.
- И аз. Докато беше “Милошке” беше по-добре.
- А бе остави го тоя Милошевич, гражданската опция – това е единственото решение. Но въпреки че искам да отивам в чужбина, тука си е най-добре, в родното място.
- Да, ама чувам, че там някои от Босилеград искат да ни отцепят...
- Не, това е лъжа.
- Представи си, да идваш в Лисина с паспорт – аз бих ги ликвидирал!
- По добре е да няма граници изобщо. Не е хубаво все на война да се срещаме.
- Сърбия е най-хубавата страна, само че не успя да осъществи целите си. Вуковар всякога е бил сръбски, Босна, Сребреница..
- Какво говориш, остави тия кланета. Дано никога не се повтори тая Сребреница.
- Аз мразя мюсюлманите, а за католиците не искам да чувам. Да мога, бих убил папата...
- Всички конфесии са от Ерусалим, защо да има омраза.
- Да. Но ти не разбираш историята!
- А бе аз не мразя никого, гордея се че съм българин, но почитам всички други, пък и налага се да уважавам конституцията и законите на страната...
- Гордееш се че си българин! Аз не съм нито българин, нито сърбин, аз съм Нишлия. В Америка всички са американци!
- Ами, като мразиш мюсюлманите и католиците как би живял сред тях ако отидеш един ден там на печалба?
- Няма да ги мразя.
- А тука?
- Тука, да!

- ???
- Ти кой си набор?
- Шейсет и осми.
- А ти?
- Осемдесет и първи. Вие от тоя набор, до към семдесет и пета-шеста, сте много тъпи хора!
- ??? Какво правиш сега?
- Взимам една джанка. Малко да неутрализирам “лошата миризма от устата и душата...”
- Искаш ли един “орбит”?
- Не! Айде ще се видим някъде...

Помислих си, дано не се срещнем никога вече. Тия три километра дето ги извървах заедно с него ми дойдоха като три години. Но му пожелах късмет. Блазе на родителите му дето си имат такъв син. Да им е жив и здрав... Защо ли възхваляваше православието когато не е прочел нито една Божия заповед?

165 години от раждането на Левски

Пише: Ангел Джонев

Годината 1762 постави вододела на българската и световна история. Французинът Жан-Жак Русо публикува своя трактат “За обществения договор”, който преобрази схващанията за бъдещия свят и девизът “свобода, братство, равенство” беше знамето на всички революции и реформи на XIX и XX век. През същата 1762г. един безименен българин, известен с монашеското си име Паисий, завърши също своя труд, под заглавие “История славянобългарска”. Там стоеше злокобната констатация “О, неразумний юроде, поради что се срамиш да се наречеш болгарин”. Тези две книги преобрази България и идеите им изправиха плеяда българи срещу тиранията и родотстъпничеството. С духа на свободата много хора оставиха занаята си, имота си и посветиха живота на своето отечество България.

В началото на XIX век в българските предели започват да се чувстват напористо процесите на българското възраждане. Строежа на църкви, откриването на светски училища, подготовката на въоръжена борба с подписниците са трите елемента от българската триединност на свободата. В подбалканския градец Карлово, в къщата на Иван Кунчев, на 18 юли 1837г. се ражда момче, което получава кръщелно име Васил. Израстването на този младеж е белязано от неповторимите процеси на събуждането на българската нация. През тези години започва борбата за независима църква, която обединява всички българи и след четири века и половина отново е възстановена нашата автокефална църковна структура, съхранила националния дух през вековете. Самият Васил Иванов Кунчев е повлиян от църковните борби и просветното дело, самият той е плод на самородната образователна система на светското и църковното образование. През десетилетията на зрелия му живот той остава част от църквата и просветата, първоначално като дякона Игнатий, а по-късно като даскала Васил, просветител и възпитател на българския народ в църквата и училището. Няма да видите този човек в ежедневната работа, на нивата или дюкяна. Той не е създаден за това поприще. Този човек е учител и възпитател, той ще възпитава обикновения българин на неговата свобода – отечествена и лична.

В борбата на идеи, как да се постигне националната независимост, се сблъскват различни виждания. В началото на 60г. на XIX век водач на революционното течение става Георги Стойков Раковски. Той започва изграждането на школа за подготовка на революционни ръководители останала в нашата история като Първата българска легия от Белград. В столицата на Сърбия се събират младежи от всички български краища, там идва и младият Игнатий, изоставил спокойствието на манастира, с готовност да се бори за свободата на съотечествениците. Там в битката с вековния поробител, младежа Васил, дякона Игнатий, за трети път се преражда, този път в революционната си същност, под името Левски. Светското и духовното се съчетават с революционното и се подчиняват на него до края на земния му път. “Аз съм се посветил на отечеството си от 1861 лето, да му служа до смърт и да работя по народната воля”. От легионерската школа, Левски влиза в школата на голямата политическа игра, за да оформи своя светоглед, за да избистри идеологията си и начертае пътя на националната революция на българите. Той няма университетите или училищата на богатия елит, но има школовката на българската образователна система, църковната духовност и революционния опит.

Посветил своя живот на България, Левски заминава в центъра на българската революция, румънската столица Букурещ, път който извървява почти ежегодно – от там до поробените български земи и

обратно. Първоначално, подчинен на битуващите схващания на Раковски, за освобождението на отечеството чрез чети. Като знаменосец на четата на Панайот Хитов прави обиколка по Балкана през лятото на 1867г., а като легионер участва във Втората българска легия в Белград през лятото на 1868г. Осъзнал слабостите на тази тактика, видял, че без продължителна подготовка на поробен народ в Мизия, Тракия и Македония, няма да се постигне желаната свобода, Левски скъсва с нея и започва да изработва собствена система от революционни методи и да изгражда своя идеология. Изработването на работещ механизъм, на структура от местни революционни комитети е същността на неговото дело. Поставянето на вътрешната подготовка, пред външната помощ, на вътрешния център пред външния, на собствените сили пред имагинерна външна подкрепа са основни характеристики на неговата идеология. Втъкването на мъдростта “Помогни си сам, за да ти помогне и Господ” бележи замисляната от него морална система. Това разбира се, не отхвърля приемането на всяка помощ, но не всяка цена. Ежедневието на революционер, пътуването по Българско в продължение на повече от 4 години донася значителни плодове: изградена е мрежа от революционни комитети, избистрена и оформена е програма и устав на Вътрешната революционна организация, постепенно върви въоръжаването на структурите, започва изграждането на висши и органи на управление - окръжни комитети и Централен комитет. Постепенно революционната държава започва да действа: събират се средства, въвежда се своеобразен революционен налог и революционна структура, която да го събира от по-заможните българи. В тази работа е впрегната и революционната емиграция, по това време предвождана от Любен Каравелов. И именно тук, с разширяване на дейността и търсене на средства стават първите провали. След дълъг спор за това как се набират средства, между Левски и помощника му Димитър Общи се стига до обира на турската поща в прохода Арабаконак и следва първия сериозен провал в революционната организация. Абстрахиран от подобен изход Левски е противник на тази акция и иска отзоваване на на Общи. Въпреки него, Общи, с комитетските хора обира пощата, но аферата е разкрита и всички участници са арестувани и съдени. На този процес проличава, каква е индивидуалната подготовка на всеки заклет член на тайната организация. Предпочетен е обир вместо постепенно събиране на средства, предпочетен е един удар с неизвестни последствия, пред аксиомата “ако българина не е готов да продаде вола си и да си купи пушка, за да извоюва свободата си не е достоен за нея”.

Заловените си признават и едно на пръв поглед криминално дело се превръща в политически процес. На подсъдимата скамейка е поставена революционната организация на българите, а след залавянето при Къкринското ханче и на водача на организацията на Левски. Съдят поданика на султана, който иска да замени “деспотско-тиранската система” на Турция с “демократска република”, където “българи, турци, евреи, и прочие щът бъдат равноправни в сяко отношение”. Пред поробителя този човек се определя така: “аз съм Левски”, пред тях той е революционера, водача на тайната организация, който ако спечели, печели за цял народ, ако изгуби, губи само него си. Той е бил навсякъде, но не познава никого, говорил е с различни хора, но не им знае имената. Той за тях е бил явен, а те за него тайна. Тайна, за да се запази тайната. Съдът осъжда Левски на смърт чрез обесване. Присъдата е изпълнена на края на София. Гроба му остана неизвестен. На изповедника си каза в молитвите да го нарича с името Игнатий. И изгуби само себе си.

Триединният човек, младият Васил, дякона Игнатий и революционера Левски, се превърна в Апостола на свободата. Сам в своя манастир – революцията, заменил семейния комфорт с комфорта на борбата, предпочел смъртта пред предателството, останал чист пред народа, който е водил към свободата, той стана негов идеал. Надживял смъртта и забвението Апостола, като никой друг, остана да живее като спомен у всеки българин, може би, за да потвърди максимата, че не се гаси туй що не гасне. Остана във времето както сам твърдеше: “Времето е в нас и ние сме във времето”.

Босилеградската интелигенция и Кюстендил (2)

**Василка Стойнева
Йорданка Янчева**

Не само учителската професия има притегателна сила за босилеградските младежи. Част от тях стават лекари, юристи, инженери, икономисти, художници и др.

проф. д-р Дойчин Стефанов Дойчинов, макар и само да е гостувал в Кюстендил при свои родственици, бидейки колоритна личност, е оставил силни спомени у кюстендилци. Той е босилеградчанин, завършил медицина в София и упражнявал професията си с много перипетии. Оклеветяван и обвиняван във фашизъм, той е малтретиран, уволяван от работа. За да се прехранва, дипломираният лекар, известно време свирел на цигулка по ресторанти. Вместо да лекува хората, за което имал божия дарба, той оборвал несъществуващи вини. Дори в ИСУЛ, където работи като патолого-анатом, отново трябва да защитава каузата си, вместо да твори по специалността си. Не издържа и емигрира при едната от сестрите си в Белград. Там прави научна кариера в медицината и става един от водещите в света по специалността си.

д-р Стаменко Райчиловски е роден в с. Извор, Босилеградско. Висшето си образование по ветеринарна медицина е завършил в Германия. По време на войните за три години е мобилизиран като военен лекар, а от 1924г. става окръжен ветеринар. Написва и отпечатва в Кюстендилската печатница “Труд” брошура за упадък на българското село след войните, като изследва причините за това. Немският възпитаник правел изказвания в полза на германската победа във Втората световна война. Това е една от причините за осъждането му от Народния съд на една година затвор. След известно време отново е оклеветен, съден, но оправдан.

Добри Станчев Йорданов – лекар-невролог е роден в Извор. Първоначалната му любов е учителската професия. Завършва Кюстендилския институт за прогимназиални учители и след подписка на жителите в с. Долно Кобиле, става учител в селото, а след това в – Средорек. Постигнатото не го задоволява и записва да учи медицина в София. Става военен лекар с чин полковник. Известно време е главен лекар на Първа българска армия. До пенсионирането си работи във Военномедицинската академия като лекар-невролог.

Емил Николов Милованов – лекар от Босилеград. Завършва гимназия в най-силния випуск (1940-44) на класическата паралелка към Девическата гимназия – Кюстендил. Задълбочената гимназиална подготовка по старогръцки и латински езици полагат основите на лингвистичните му способности и познания. В резултат на индивидуални занимания и посещения в алианс, той овладява писмено и говоримо френски, италиански и сърбохърватски езици. През 1953г. завършва медицина в София. Става специалист по нервни болести, психиатрия и психоанализа. Работи в клиниките в Наречен, Вършец и Психиатричния институт – София. От 1958 година се установява в Кюстендил. Работи като невролог в Курортна поликлиника – Неврологично отделение и като психиатър в Психиатрично отделение на Окръжна болница Кюстендил. Ползването на чужди езици му позволява да следи световните научни постижения в областта на медицината чрез чуждата медицинска литература за която е абониран. Той е човек с разностранни интереси: обича симфонична музика, свири джаз. Многогранността е характерна черта за босилеградчани.

Никола Кирилов Иванов – лекар от с. Брестница Босилеградско. Семейството му емигрира в Кюстендил след Втората световна война. Като специалист рентгенолог работи дълги години в Окръжна болница.

Между юристите, произлезли от Босилеградско, най-силно се открояват имената на Анастас Джонев, Витко Арсов, Асен Стефанов, Павел Тасков и Димитър Симеонов.

Анастас Джонев е роден в село Радичевци, Босилеградско. Родителите му нямали средства да го издържат да учи гимназия. Минава нелегално границата и се установява при чичо си в Кюстендил – работи и учи. След гимназия, отново без средства, записва Юридически факултет в София. Работи като хамалин, за да се издържа. Завършва право и записва да учи Икономически институт. Работи като чиновник в Софийското околийско управление. В периода 1941-44г. е околийски управител в Босилеград. Работи всеотдайно за подобряване положението на българите от този край. Следва назначаването му за околийски управител в София. След 9 септември е интерниран в Северна България и изкарва прехраната си като обикновен работник в ТКЗС. По-късно се завръща в Кюстендил и работи като юрист.

Витко Арсов е роден в село Радичевци. Завършва Босилеградската гимназия през 1947г. Няколко години учи медицина в Белград, но после се прехвърля в Юридически факултет. Заподозрян като “опасен бугарин” заедно с други студенти от Босилеградския край минават нелегално границата при Бранковски мост и се установяват в София. С големи усилия, работейки завършва право в София. От 1957г. се установява в Кюстендил. Работи като юристконсулт, като съдия, председател на районния съд и умира като зам. председател на Окръжния съд. Има заслуги за построяване на новата сграда на Съдебната палата.

Павел Тасков е кюстендилски адвокат с босилеградски произход. След Балканската война остава сирак и майка му го отвежда в с. Горно Тлъмино, Босилеградско, където се омъжва. През 1926 г. окончателно се преселва в България. Записва се да учи в Кюстендилската гимназия, но е изключен и се прехвърля в София. С големи лишения завършва гимназия и Юридически факултет в София. Става член на босилеградското младежко културнопросветно дружество и няколко години е негов секретар. През 1941г.

Тасков се установява като адвокат в Босилеград, където престоява до началото на 1945г. На 9 септември 1944 е назначен за околийски управител на Босилеградска околия. След войната отново се връща в Кюстендил.

Христо Тодоров Брестнички, роден през 1880 в с. Брестница Босилеградско, е специалист от селското стопанство. С отличие завършва държавното земеделско училище в Садово. Висше образование получава в Лайпциг. Известно време учителствува като непрекъснато пътува по Германия, Швеция, Холандия, Англия и Швейцария, където специализира скотовъдство. Установил се окончателно в България, Христо Брестнички работи в Министерството на земеделието и в Софийска подвижна земеделска катедра. Участва във войните 1912-1915г. През периода 1924-25 е директор на Подвижната земеделска катедра и на Държавното земеделско училище в града. В с. Николичевци, Кюстендилско, създава свой разсадник с овощни дървета и произвежда нови сортове ябълки. 1925г. на панаир е награден със златен медал.

Между посветилите се на научна работа босилеградчани са и Иван Бонев, Васил Батов и Симеон Батов.

Иван Бонев е роден в Босилеград през 1925г. Настанява се в Кюстендил, където се премества семейството му. Завършва Стопански факултет към СУ и става асистент. От 1974 е доцент във Висшия икономически институт в София. В периода 1976-79 е декан, а от 1979-82 е зам. ректор в института. Паралелно с преподавателската си дейност Бонев се занимава и с научна работа. Издава свои трудове.

Васил Батов е роден в с. Брестница, Босилеградско. Гимназия е завършил в Кюстендил, а математика в Белград. От 1952-1972 е старши научен сътрудник в Института по техническа механика при БАН. Награден е с орден “Кирил и Методий – II ст. Интересен е фамилният произход. Четиримата братя – Крум, Васил, Ангел и Симеон наследяват природните умствени дарби на баща си Георги и дядо си Симеон, които сами се учат на четмо и писмо и то така, че единият сам си води счетоводството като търговец, а другият станал общински писар. Дядото и бащата имали съкровена мечта да видят момчетата си образовани. Дядо Симеон ги водил от пансион в пансион, ядели хляб и сирене, носели по двама един и същ балтон, слугували на хазайците си, но преборили немотията и всички станали добри математици. Нещо повече – двама от тях – Васил и Симеон направили научна кариера. Най-големият станал минен инженер. Следващият освен математик, станал строителен инженер и конструктор, достигнал научна степен – ст. н. сътрудник. Най-малкият Симеон достига големи успехи в науката – става професор и член на редица международни организации.

Симеон Батов се ражда в Кюстендил, но детските си години прекарва в селото на майка си и дядо си Симеон – Брестница Босилеградско. Гимназия завършва в Скопие. Последователно записва да учи машинно инженерство в Белград и математика в Софийски университет, но съдбата му предлага да получи висшето си образование в гр. Грац, Австрия. Завършва машинно инженерство и се завръща в България. Веднага започва работа в Главна дирекция на електрификацията. От 1948г. до пенсионирането си, а и сега, непрекъснато работи във Висшия машино-електротехнически институт (сега Технически университет) последователно като асистент-преподавател, доцент и професор. 20г. е ръководител на катедрата “Топло и ядрена енергетика”. Паралелно с това е консултант и експерт на почти всички топлоенергийни съвети и дълги години ръководи българската делегация при СИВ. Членува в Редица международни организации. Голямо внимание заслужават научните му публикации – 60 на брой, двата му учебника за ВУЗ и др. публикации в съавторство.

Живописната българска природа е допринесла за раждането на майстори на четката от този край. Между тях са Любен Бояджиев, Димитър Механджийски, Асен Янчев – художници с национален принос и творци на Кюстендилската художествена школа. От тази школа е и художникът Венко Петров.

Любен Бояджиев е роден в Босилеград. Само няколко месеца учи в българско училище, а сетне е принуден да продължи в сръбско. Едва десетгодишен е, когато взема решение да премине границата, за да учи на роден език. В кюстендилската гимназия, където директор по това време е Йордан Захариев, кипи богат интелектуален живот. Бояджиев се озовава в центъра на този кипещ. Издава ежемесечен стенвестник “Западни покрайнини”, като е автор на текстовете и рисунките. Заедно с Е. Каранфилов, К. Лумбарски, П. Костов и Дим. Митев (прочутата петорка) през 30-ти години списват “Ученическа мисъл”. Създават литературен кръжок “Димчо Дебелянов и философски кръжок “Д-р Кръстев”. Основават и кръжок на името на Вл. Д. Майстора. Завършва Художествена академия в класа на проф. Н. Ганушев. Известно време посвещава на преподавателска дейност. Прави 20 самостоятелни, участва в много колективни, национални и международни изложби. Негови картини притежават галерии в над 12 страни.

Димитър Механджийски е роден през 1916 г. в Босилеград. Едва 12 годишен е когато семейството му напуска родното огнище и се преселва в Кюстендил. Тук завършва средно образование и се записва в Художествената академия – София. И има шанса да му преподават изтъкнати български художници – проф.

Д. Узунов, кюстендилеца Кирил Цонев и Ив. Пенков. Механджийски е един от водещите български художници в областта на гоблена, жилищния интериор и художествено-пространственото оформление на павилиони, музеи и изложби. Проектирал е национални изложби в Москва, Хавана, Кайро, Адис Абеба, представител е на български павилиони в международни панаири в Италия, Чехословакия, Германия, Белгия, Сирия, Гърция и на ЕКСП-70 Япония. Занимава се и с живопис и организира самостоятелни изложби както в България, така и в Япония. Заема отговорни длъжности в Съюза на българските художници. За цялостното си творчество талантливия босилеградчанин и кюстендилец е награждаван с много ордени и медали.

Асен Янчев е роден в село Рибарци, Босилеградско, през 1909г. Бил е близък приятел на Владимир Димитров Майстора. Решаващ за професионалната му ориентация освен художествените му заложби се оказва примера на дядото – иконописец, потомък на прочутата Дебърска школа. Това му призвание скоро го завежда в Художествената галерия, в курса на проф. Никола Маринов, специалност – живопис. Завършвайки, най-напред става учител и тази професия остава за целия му живот. Въпреки, че преподавателската и административна дейност отнема доста от времето му, той не оставя четката на втори план. Янчев твори главно портретна живопис. Участва в няколко общи художествени изложби. Неговите картини притежават художествени галерии в София, Москва, Пекин, Букурещ, Петербург, Кюстендил и др. Членувал е в ръководството на Съюза на българските художници. Награждаван е с орден “Кирил и Методий” I степен.

Венко Петров заедно с родителите си напуска родното село Радичевци с последния възможен камион и се заселват в Кюстендил през 1944г. Макар че в рода му има главно учители и инженери, той става художник. Завършва ВИИ “Н. Павлович” в класата на акад. Илия Петров. Успоредно с преподавателската си дейност той непрекъснато рисува и платната му участват в зонална, национална и представителни изложби в чужбина, редом с платната на Майстора, Венев, Колев и др. видни кюстендилски художници. А сега като експерт по изобразително изкуство при Регионалния инспекторат на Министерството на науката и образованието освен в областта на живопистта, работи за изграждане на младото поколение талантливи кюстендилски художници.

Стоян Стоименов от село Ресен, Босилеградско, е друг радетел на фронта на културата. През 1919 година държавната граница минава през двора на родната му къща. Това не всеки може да приеме. Бащата заминава за Америка, майка му и брат му остават в разположения им дом, а Стоян се заселва в Кюстендил, където завършва гимназия и се захваща с публицистична дейност. Завършва история в СУ и десет години е директор на Софийски музей. За известно време е търговски представител в Чехословакия. Автор е на редица книги, народен представител в VI, VII, VIII Народно събрание, носител е на ордени и звания.

Изброените по-горе имена на личности от Босилеградско, свързани с Кюстендил и дали много за развитието на науката, техниката, културата и в почти всички области на живота не само в тези западни райони, но и за България, не изчерпват целият творчески потенциал. Независимо от неблагоприятните природогеографски и икономически условия, Босилеградско ражда интелигенти. От тази чисто българска среда излизат самородни таланти, които са във върховете на националната ни наука, култура и образование. Неуките, “буковаци” човеци от Босилеградско, всъщност са извънредно любознателни, природоинтелигентни селяни, които всячески се стремят към просвета и култура. Често пъти те сами се учат на четмо и писмо и това им помагат да станат добри търговци, писари, та дори и счетоводители. Но за децата си – те дават мило и драго, последната си пара, за да ги видят изучени и от там с по-добър живот. Децата им, наследили природната интелигентност на родителите си с огромно желание и амбиции шурмуват крепостите на науката. Съвсем естествено е будните босилеградски младежи да се насочат към най-близкия културен и просветен център – Кюстендил. Наличието на елитни училища тук им позволява да получат не малко за времето си образование. За голяма част от тях и това е недостатъчно. Те се насочват към висшите учебни заведения в страната и чужбина. Някои завършват по-повече от едно висше образование, стават добри специалисти и голямата част се завръщат във втория си роден град, за да живеят и творят тук. Отдават целия си творчески заряд за просветното и културно развитие на Кюстендил. Друга част се установяват в столицата, но еднакво милеят както за Босилеградско, така и за Кюстендил. Кюстендил става убежище, дом и духовен баща за босилеградчани. Цветът на босилеградска младеж укрепва естествената историческа взаимосвързаност на двете крепости на българщината – Босилеградската и Кюстендилската.

Примадоните на българската опера Гена Димитрова

“Едно драматично сопрано, каквото, уви, във Франция вече няма, с разкошни низини, могъщи височини, с неизменно ясна музикална фразировка. Тази млада българка притежава свежест, познания за медзавочето, което, превъзможвайки невероятните трудности на партитурата, не отнема нищо от вълнуващата страна на ролята. Димитрова е твореща и хубава на сцената, истинска “звезда”, истинска трагичка”. (Рецензия от френския вестник “Тиерс соар” – 1972).

Примадоната на българската опера Гена Димитрова е родена в с. Беглеж, Плевенско. През 1961 г. е приета в Българската държавна консерватория в класата на Христо Бръмбров. След завършването постъпва като стажант-артист в Софийската народна опера. 1967 дебютира с роля от “Набуко”. От 1971 е на двегодишна специализация към Миланската “Скала” при педагога Пасторино. Има звание Народна артистка. Получила е следните награди: Първа награда и златен медал на IV международен конкурс за млади оперни певци в София (1970), Голямата награда на Международния конкурс в гр. Тревизо (Италия), награда “Джовани Джанатело” на “Арена ди Верона” (1981), награда “Златния стрелец” на УНИЦЕФ (1981).

За по-малко от едно десетилетие Гена Димитрова се изгради и утвърди престижа си на забележителна Вердиева певица. Репертоарния ѝ списък включва почти всички големи сопранови партии от оперите на гениалния италиански композитор: Леонора (“Трубадур”), Елизабета (“Дон Карлос”), Абигайл (“Набуко”), Аида (“Аида”), Елвира (“Ернани”), Амелия (“Симоне Боканегра”), Леди Макбет (“Макбет”), Леонора (“Силата на съдбата”), Дездемона (“Отело”)... “Кой би могъл по-добре от Гена Димитрова, надарена с глас, какъвто малко съвременни певци притежават, да интерпретира по такъв благороден начин технически трудната и изгаряща партия на Леди Макбет? – пише вестник “Кориере дела сера”. – Нейният темперамент, блясъкът на гласа ѝ, енергичната ѝ фразировка покориха публиката”. Но ще бъде погрешно да приемем, че Гена Димитрова се ограничила само в оперния свят на Верди. Не по-малко признание и авторитет ѝ донесоха изпълненията на Джоконда в авторитетната “Арена ди Верона” или Тоска – във Виенската “Щаатсопер”, на Норма, Мини от “Момичето от запад”, Магдалена от “Андре Шение” и т.н. И ако не я запита човек няма да я узнае, че е пяла с патньори като Борис Христов, Николай Гяуров, Ирина Архипова, Пласидо Доминго, Хосе Карерас, Пиеро Капучили, Фиоренца Косото...

Гена Димитрова е от артистите, за които няма успокоение от постигнатото, няма самодоволство и застой. Тя работи неспирно, усъвършенствува партиите си, стреми се да вникне във всеки детайл, да извае всяка фраза, да изведе дълбокия смисъл на музиката, но и да очертае психологическата характеристика на своите героини. Самокритична, строга съдница на самата себе си, изключително трудоспособна и енергична, тя постоянно разширява творческия си кръгозор. Иако преди години певицата ни поразяваше с разточителното великолепие, мощност и обемност на своя глас, днес ни възхищава още повече с уменията си да управлява и подчинява този глас на високи музикални и естетически задачи, да използва максимално изразителните му възможности, култивирайки култ и стилова мярка. Не случайно, прелиствайки многобройните отзиви за нейното изкуство, ще срещнем изрази като “Голямата Гена Димитрова, наследницата на Калас”, сравняват я с Бригит Нилсон, Рената Тебалди и с други звезди от първа величина от миналото и съвременното... И напълно заслужено тя получи наградата на “Арена ди Верона” и “Златният стрелец”.

“Знаеш ли – каза ми веднъж Гена Димитрова, - като пея в чужбина, особено в такива далечни страни като Мексико, Аржентина, Бразилия, често пишат в рецензиите “българката” и това ми доставя по-голямо удоволствие, по-голяма радост от всички похвали по мой адрес!”

В тези думи като в капка роса е отразена цялата душевност на Гена Димитрова.

Боянка Арнаудова
от “Гласовете на България”

Братя Миладинови – легендата на българската фолклористика

Делото на Братя Миладинови представя една от най-светлите страници в историята на българската фолклористика и в общославянската култура изобщо. При това дело се касае не само за научни стремежи и кабинетна работа, но за осъществяване на една цел, която се превръща в жизнена съдба, в истински подвиг и се заплаща с живот. Защото, няма съмнение, дейността на Братя Миладинови като фолклористи е част от голямата им патриотична борба срещу чуждото подтисничество и денационализаторските насилия на гърцизма.

Горещи патриоти и смели борци, двамата братя познават отлично народа си, обичат неговото поетическо творчество, ценят високо неговия поетически гений. “Народните песни – пишат те в предговора към сборката си – се показалка на степенот от умственото развитие от народот и огледало на неговиот живот. Народот в песни изливат чувствата си, в них увековечвот животот му и давнешните му подвиги, в них находвот душевна храна и развлечение; затова в жалба и в радост, на сватба и хоро, на жетва и на грозьебранье, на везанье и преденье, по поля и по гори щедро изливат песните, како от богат извор; затова можит да си речит, че народот е секогашен и велик певец.”

Тая висока оценка говори за възхищението, което двамата братя са изпитвали към безсмъртното творчество на народа си. Те събират песните между 1854 и 1860г. Ние не знаем много подробности за тяхната работа по записването на песните, но несъмнено е едно – те са се водили от дълбоко патриотични подбуди. По-старият от братята – Димитър, дългогодишен учител в Охрид, Струга, Кукуш, Магарево и Битоля – посвещава целия си живот на просветата на своите сънародници. През 50-те години той въвежда българския език в училищата и предприема героична борба срещу гърцизма, която през 1861г. го завежда в цариградската тъмница, където умира на 7 януари 1862г. Напускайки Охрид под стража, Д. Миладинов отправя смели думи към ония, които го изпаршат: “Що така сте се уплашили, деца? Една шепа кръв е човеческият живот; за толко ли ще се уплаша? Аз отивам на верна смърт, но народът български нема да умре заедно с мен. Той ще остане жив и един ден ще възкръсне; тогава ще оцени и моята кръв! Аз посех семето, а вие бидете живи да пожниете плодът му.”

Д. Миладинов притежава значителна култура, пише дописки в “Цариградски вестник”, проявява качества на голям общественик, изпълнен и с вяра в Русия, откъдето очаква спасителна помощ за народа си. По-малкият брат Константин към патриотизма на брата си прибавя и специалната научна филологическа подготовка, придобита в университетите на Атина и Москва. Към това трябва да се добави и несъмнената поетическа дарба, която притежава. Това са предпоставките, които осигуряват съставянето на техния великолепен сборник с народни песни. Отначало Миладиновци записват песните с гръцка азбука водейки се от съображението, че гръцкото писмо е широко разпространено в Македония. По настояване на Й.Ю.Щросмайер, епископ в Дяково виден хърватски културен деятел, основател на Югославската академия в Загреб, песните биват преписани на кирилица. Сборникът излиза в 1861г. в Загреб със средства на Щросмайер и носи заглавие: “Български народни песни собрани от Братя Миладиновци Димитрия и Константина и издадени от Константина”. Около изданието на песните поема грижата Константин който прекарва известно време във Виена, Дяково и Загреб, където се среща със Щросмайер и организира отпечатването на сборника. Междувременно той обнародва в “Дунавски лебед” интересно обявление (“оглас”), в което съобщава, че са почнали да събират песни преди шест години и те обхващат Западна България и отчасти Източна България. Изхождайки от местата, в които песните са събрани, братята назовават съвсем естествено сборника “Български народни песни”.

Сборникът е посветен на Щросмайер и съдържа специално обръщение към него. Той започва с кратък, но съдържателен предговор, в който се съобщава от кои краища са записани песните, излага се начинът, по който са предавани езикът и правописът (приет е фонетичният правопис, макар да са допуснати някои неточности), обстановката, при която песните се изпълняват, разпределението на песните според характера им, художествените им достойнства, стиховете им особености. Песните са събирани главно от жени и то лично от съставителите; само малка част са получени от Р. Жинзифов и В. Чолаков (всъщност записани от М. Дринов и Нешо Бончев; песните от София са изпратени от С. Филаретов). Особено интересен момент от предговора е описанието на народното хоро – “това училище къде се усъвършенствувала народната ни поезия”, разсъжденията за връзката на песните с народния живот и за техните художествени качества (“така силно поражават нас со необикновената им хубавина и виразителност”, “народното просто, ясно и силно творчество, кое така живо трогат сърцата ни”). В предговора се посочва и връзката на нашите народни песни с творчеството на съседните народи; дава се сбита характеристика на народното стихосложение.

Сборникът на Миладиновци съдържа 665 песни (в 23 559 стиха), сватбени и “годинешни” обичаи, вярвания, игри, предания, собствени народни имена, пословици, гатанки, думи, събрани от Охридско, Стружко, Битолско, Дебърско, Струмишко, Кукушко, Воденско, Костурско, Велешко, Прилепско, Панагюрище, София. Песните, които обхващат огромната част от сборника, са разделени на самовилски,

други стари, църковни, юнашки, овчарски, хайдушки, жальовни, смешни, любовни, сватбени, лазарски, жетварски, детски игри. Очевидно съставителите при класификацията са срещнали големи трудности защото в предговора отбелязват: “Това разделение по строга смисъл не е довардено”. Песните са избирани внимателно – поместени са най-добрите образци, а някъде са дадени и варианти: “от няколко песни сме избрали по-харната. Еднакви песни се кладени един път две или три, когато обете или трите по поднаричieto или съдържанието им се любопитни”.

Настина сборникът на Миладиновци съдържа огромно богатство, представя на читателя цялото разнообразие на българското народно песенно творчество, и то в прекрасни образци. Самото обстоятелство, че в отдела “юнашки” са поместени около 150 песни, опровергава твърденията на Караджич, Ст. Враз и Безсонов за слабото развитие на българския народен епос. Съща така извънредно богат е отделът “любовни” където са включени над 220 песни. Изобщо във всички дялове са обнародвани едни от най-хубавите български народни песни, които поставят Миладиновия сборник не само по-високо от всичко публикувано дотогава от българското народно творчество, но го издигат и над много сборници, излезли по-късно. От тук и изключителното научно значение на тяхното дело. То бива оценено веднага в чужбина. Руският учен И. И. Срезневски в рецензията си пише: “Вече и сега от това, което е издадено, стана ясно, че българите не само не са останали назад от други съплеменни народи по певческите си способности, но стоят по-високо от много други по жизнената сила на своята поезия, че те трябва в това отношение да бъдат поставени наред със сърбите.” В Чехия Мориц Фиалка в 1862 г. пише, че сборникът представя “истинско съкровище на славянската народна поезия”. В редица славянски страни се правят преводи; известния филолог Ян Гебауер превежда четири песни и част от тях печата през 1863 г.; М. Петровски превежда четири песни за сборника на Н. Гербел “Поезия славян” (1871); преводи прави и чешкият поет Й. Холечек. Сватоплук Чех посвещава ода на Братя Миладинови (1887), а полският писател Вацлав Володзко с псевдоним Сахибей пише за тях цяла повест – “Кървава печалба” (“Krwawy dorobek”, Варшава, 1884).

Не е необходимо да се очертава приемът, който Миладиновият сборник намира в България. Достатъчно е да се отбележи, че за него се отзовават положително Каравелов и Ботев, а след освобождението освен високата научна оценка, която получава, към него се отнасят с голям интерес и възхищение писатели като Вазов, Пенчо Славейков, Яворов, П.Ю. Тодоров и др.

Петър Динев – “Български фолклор”

Ах, морето...

И тази година в организация на КИЦ “Цариброд”, Народното събрание и Националният център за отдих възстановяване и спорт от София над сто и шейсет души от Босилеград, Сурдулица и Враня имаха удоволствието да прекарат от 22 до 31 юли на почивка на Българското Черноморие – в егзотичния курорт Равда, Бургаско. Това туристическо мероприятие КИЦ “Цаприброд” организира за четвърти пореден път и вярваме че вече е прераснало в традиция.

Петдесет деца и четирима ръководители на групата почиваха за сметка на България.

Над сто души почиваха по намалени цени в Софийската почивна станция в Равда, като една част се настанява по частни квартири защото не приеха условията на лагера. С това направиха малко повече неприятности на организаторите.

Почивката се оказа най-интересна за най-малките които бяха настанени в Националния детски комплекс. Почивката бе организирана по определен график и децата най-доволни останаха от спортните състезания защото имаха възможност да другаруват и спортуват с ученици от България и Русия. Абсолютни победители във всички дисциплини останаха босилеградските деца, където спечелиха над двайсет грамоти за първо, второ и трето място. Куриозът бе в това, че в определени спортни дисциплини като плажен футбол, плажен волейбол, шахмат и волейбол Босилеградските деца по три и четири отбора така че на финала се срещаха отново.

Освен спорта и морските бани, за децата организирахме и малки екскурзии до Слънчев бряг, Несебър и Поморие, където децата имаха почти всички възможности да се запознаят с прелестите на егзотичните български крайморски курорти. Всички бяха възхитени от старата част на Несебър, прекрасните плажове на Слънчев бряг и нощните светлини на Поморие. Броените дни изминаха като миг. Завързаха се

много приятелства, обменяне на адреси и телефони с обещания и следващата година пак да се срещнат на същото място.

За съжаление, една неприятна случка (която за радост на всички нас свърши благополучно), помрачи впечатлението от това безспорно полезно и приятно мероприятие. Поради сериозен организационен пропуск на ръководителите на групата сестричките Мария и Милена Петрови не можаха да стигнат до морето и се върнаха от Кюстендил в Босилеград. Извиняваме се на тях и на техните родители.

Радко Стоянчов

Раде Спасов

Мишоловка

Мишки и котки,
мишлета и мишоловки
в Големия капан
пеят “Сладуно моме”
събрани в чудна сган!

Капан, капан...
в среднощното бифе
за мишка “ловка” ще щракне
нахапаната риба –
мишката искаше да лапне!

Дори и семинара за мишки –
котки и възпитание –
не помогна!
Мишката не се трогна?

Направо в бифето замина,
пред няколко мишлета
да отпива знойна бира...

Грехопадение ли направи
или себе си на семинара забрави;
Мишката сега в капана мърмори,
възпитателната система
в Пашалъка ли ще оплоди!?

Никола Вапцаров

“История”

Не всички днеска сме улисани
във темпове и във агитки.
И твоята мъка ненаписана
сама в пространството не скита.

Тя диша в честните ни бездни.
Дими в отминалия вик.
И сигурно не ще изчезне
до нашия последен миг.

Поставят ни значки за слава,
със образа ти от печал.
Но кой от нас изневерява –
навярно вече си разбрал.

Ти гледаш някъде отгоре
как бърза всяка суета.
И общо безпощадно спориш
за смисъла и за честта.

Поетите не са поети, когато
хитро се стремят,
да минат между ветровете
и с чужда кръв да победят.

Историята тайно пази
места за свестни синове,
а не за ловки водолази
край златните си брегове.

И аз ще продължа отново
да браня твоята съдба.
Съмнявай се в мойто слово,
но не и в моята борба.

Иван Раденков

Кленчови мемоари

В Драгойчини кошари
Кленчо пише мемоари:
роди се по времето
на Сталин и ИБ-ето,
“наречениците” едвам
през границата се скриха,
и за даскал го насрочиша.
Бяха гладни дни зловещи,
Кленчо плаче и се клещи,
чак на седмата година
разбра що са панталони,
и Великденски бонбони.
Надена на шия кесето
и отиде в училището,
с другите деца сополиви
да учи за седемте офанзивни.
Детските дни минаха
по овцете и по джанки –
Кленчо крещеше на бис,
и млад стана комунист!
Науката в София го отведе
ама май че Цоне го изеде.
Кленчо накриви глава
и в Белград се отзова!

Там със планинските буки
изучи българските науки!
Дойде в Босилеград и ура –
стана завеждащ на култура,
с комунистите заклет
посрещаше Титови шафети!
После стана най-велик
началник по български език,
и излезе на партиен дуел
да защитава “двyezичния модел”.
Щом станаха сръбските промени
при баба Юлка се зачлени,
и боже господи ме опрости,
изпрати ѝ дъщерята си на гости!
Селския диалект го нервира
и реши на български да магистрира!
Щом Милошевич падна, той на ура,
пак стана завеждащ на култура!
Изгони го кака Вака със пендрека –
Кленчо пак навън открека,
и със своя инатлък
удари на даскалък!
Сега по воденици и градини
организира белоглави дружини,
решил е Пчеларник да прави,
та щял света да оправи!

Ченгета с досиета

Всички бяха на младини
все по овци и градини -
не можаха да се свестят,
от наука – да опестят!
Със социалистическа дружба
постъпиха на служба,
и с тлъсти портмонета
станаха сербез ченгета!
Началника ги събира
и военно организира,
да се бият с люта тактика
с Натовската галактика;
не разбира им главата –
гледат право в небесата.
Цоби им изпрати призовка
и заминаха на командировка,
да бранят косовската люлка
и да слугуват на баба Юлка!
От там джандарските дружини
се завърнаха със лимузини,
и със пълни торби пари,
техният Цоби ги натовари!
Щом Солана ги подгони
те с товарни камioni,
си плюха на петите
да спасяват си главите!

Сега косовските гробари
вече са станали психари,
често лудост ги прихваща
и на оня свят отпраща,
че грешниците наши
дълго бяха чужди маши,
и дор на Косово се биха –
триста греха направиха!